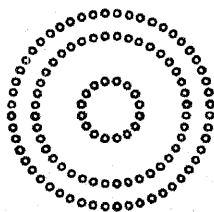

KASVATUS

KASVATUSTEADUSLIK AJAKIRI
EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄALEKANDJA

Nr. 1.
6. AASTAKÄIK

JAANUAR
1924

Kasvatusteaduslik ajakiri „KASVATUS“

ILMUB EESTI ÕPETAJATE LIIDU VÄLJAANDEL
1924. AASTAL IGAL KUUL (KA SUVEKUUEL) KAHE
:: SUURE TRÜKIPOOGNA SUURUSES. ::

Sisult tahab „Kasvatus“ kinni pidada võetud sihtjoonest: panna päärõhku **pedagoogilis- metoodilisele ja tegelikkude koolielu küsimuste lahendamisele.**

Uue osana tuleb 1924. aastal „Kasvatusse“ välis- ning eelkooli küsimuste lahendamine ning ülevaated selles alalt jne.

„Kasvatuse“ kaastiöalisteks on meie silmapaistvamad koolimehed ja teised haridustegelased.

Kuna „Kasvatus“ on võinud omale laiemal ulatusega ülesande, siis peaks teda lugema iga haritud kodanik, kellele on tähtis meie rahva haridusline edu, eriti aga iga õpetaja, kes tahab seista oma kutse kõrgusel.

„Kasvatuse“ tellimishind on: aastas 500 marka
poolaastas 250 „
üksiknummer 50 „

Tellimisi võtavad vastu kõik postkontorid. Üksikud numbrid saadaval paremais raamatukaupluses.

Endiste aastakäikude hind (kergeks köites):

1919. a. 120 marka	1921. a. 450 marka
1920. a. 350 „	1922. a. 450 „
1923. a. 450 marka	

Suuremal arvul tellijaile **25—30%** hinnaalandust.

Eesti Õpetajate Liidu kirjastusel on ilmud ja saada igast raamatukauplusest:

Vaateõpetus ehk kodulugu I. J. Kühneli järele tõlkinud K. Mihelson-Silde.

Vaateõpetus ehk kodulugu II. Kelly Mihelson-Silde.

Tarvilik koolivalitsustele! Asulava Kogu poolt 7. mail 1920. a. vastuvõetud.

Avalikkude algkoolide seadus.

Uues Vabariigi valitsuse poolt 17. sept. 1920. a. vastuvõetud määrusega seaduse elluviimise kohta.

Riigikogu poolt 13. mail 1921. a. vastuvõetud **Õpetajate palgaseadus.**

Uuemad voolud kasvatusteaduses, I. **Sotsiaalpedagoogika ja individuaalpedagoogika.** Prof. Hergeli järele J. Volt ja J—n.

Uus kool Belgias. A. Faria de-Vasconcellos'i järele Prantsuse keelest M. Michelson.

L a d u: Eesti Õpetajate Liidu büroos Tallinnas. Gogoli puistee 4. Kõnetraat 14-63.

Ei „Kasvatusel“ lugejaid üle maa, **on kuulutustel** otstarbekohasem paik „Kasvatuses“, esiti kirjastus-, kooli-, ning sporditarvete valmistusäridel ja raamatu- ning kirjastusmaterjalikauplustel, sest „Kasvatus“ viib nende äriteaded otsekohe kõige püsivamaile tarvitajaile — kodumaa koolidele kõigis nurkades. Samuti leiavad — **õpetajate valimiskulutused** „Kasvatuses“ kui õpetajaskonna häälekandjas kõige sündsama koha.

Kulutuste hinnad: terve lehekülg—2000 marka, $\frac{1}{2}$ lehek.—1000 marka, $\frac{1}{4}$ lehek.—500 m., $\frac{1}{8}$ lehek.—250 m. Õpetajate valimiste ja kohaotsimise kuulutused $\frac{1}{8}$ lehek. suuruses—200 mrk. Miimekordself kuulutajaile hinnaalandus.

„Kasvatuse“toimetus ja talitus.

A d r e s s: Tallinn, Lai län. 22, telefon 14-63.

KASVATUS

EESTI OPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA.

Nr. 1.

Jaanuar 1924.

6. aastakäik.

SISU: Ajalooõpetajate I. üleriiklik kongress. Ajaloo õpetamise tähtsus üldise pedagoogika seisukohalt — Prof. P. Pöld. Rahvusvaheline keskkooli õpetajate kongress Praagas. Soome õpetajate palgaküsimustest. Avalikude algkoolide hoonete ehitismääruste eelnõu — E. Martinson. Kooli laulmise raamatute ülevaade — V. Tammann. Eesti esimene hariduskongress. Eesti Karskusliidu märgukiri Vabariigi Valitsusele ja Aktsiisi Peavalitsusele alkoholimüügi uuestikorraldamise asjus. Omas asjas. Toimetusele saadetud raamatud. Esperanto alalt.

Ajalooõpetajate I. üleriiklik kongress.

Eesti Õpetajate Liit pidas 28., 29. ja 30. detsembril 1293. ajalooõpetajate esimest kongressi, mille tegelikuks korraldajaks oli Tartu Õpetajate Selts. Kongressi kavas oli ette nähtud viisteistkümmend referaati teadusliku ja praktilise sisuga. Kõik referaadid kanti ette, millele järgnesid lühemad ehk pikemad läbirääkimised. Lõpuks võeti vastu rida resolutsioone.

Kongressil valitses asjalik ja rahulik töomeeleolu. Hääleõigusega osavõtjaid oli 95, pääle selle sõnaõigusega õpetajad.

Kongress avati 28. det. kell 12 Eesti Õpetajate Liidu abiesimehe M. Välbe poolt, kes E. O. L. poolt kongressi tervitas. Tervitasid veel haridusnõunik G. Ney haridusministeeriumi poolt, prof. A. R. Cederberg — Akadeemilise Ajaloo Seltsi poolt, Tartu linna koolivalitsuse juhataja Reeben — Tartu I. koolivalitsuse nimel, E. Markus — Tartu Õpetajate Seltsi poolt. Haridusnõunik G. Ney tähendas oma tervituskõnes, et õpetajaskond töötas oma esimestel kongressidel peasjalikult üldküsimuste kallal. Need küsimused on juba laheneemas. Nüüd pööratakse tähelepanu eriküsimustele, üksikutele õpeainetele. Haridusministeerium on arvesse võtnud seniste kongresside tööd, võtab arvesse ka käesoleva kongressi tulemusi. Ajaloo õpetajate kongressi

vajadus oli tungivaks saanud. Kongressi mõte tekkis ühel ajal Tallinnas ja Tartus.

Kongressi juhatusse valiti ühel häälel, G. Ney, M. Välbe ja P. Treiberg, sekretariaati K. Ounapuu, n. M. Kaer, n. S. Pruuden, E. Litter, J. Laurson ja F. Madison, mandaatkommissjoni herrad Pöld, Tamm ja Tiedemann.

Esimesena kõneles prof. P. Pöld teemale „Ajaloo õpetamise tähtsus üldise pedagoogika seisukohalt“. Kõneleja arendas umbes järgmisi mõtteid:

Õpetus on kasvatusline vahend. Õppeaine kasvatusline väärtus on kaheksugune: materjalne ja formaalne. Eri aegadel ja eri seisustel on olnud erilised vaated kasvatusel sihtidest. Ei saa leppida selle vaatekohaga, et kõik on muutuv, et ei ole püsivaid väärtusi. Kauge siht, paleus, mille poole püüame, on humaniteedi riik, milles isiku ja ühiskonna huvid on kokkukõlla viidud. Iga aine suhtes peame küsima, mis ta annab kasvatusliselt. Utilitaarne seisukoht arvestab teadmistega ja oskustega. Teisest küljest peame küsima, kui palju suudab laps vastu võtta, appertsipeerida, ja mida võime pakkuda teatud alalt. — Ajalugu on inimkonna arenemislugu, ta on inimkonna, rahvaste mälu. Ajalugu ehitatakse mõtlemise ja fantaasia abil, mis loovad sündmused ja seovad neid kausaalselt. — Kas on siis ajalugu kooli teadus? Didaktik O. Vill-

mann eitab seda. Ta jaotab teadused fundamentaalseteks — nendeks, mis teatud distsipliini annavad ja mida iseseisvalt ei suuda omandada, nagu matemaatika jt. — ja aktsessorilisteks — nendeks, mis enam teadmisi pakuvad kui arendavad, ja mida võib iseseisvalt töötades omandada. Ajateadvus areneb aegamisi lapsel. Tema fantaasia on vaene, abstraktsiooni ajajärk algab 14 eluaasta ümber. Kas võib siis lapsele kõike ajaloolist töde kätte anda, nagu vahel nõutakse? On vahe algkooli ja keskkooli vahel. Intellektuaalselt võib ajalugu algkoolis vähe pakkuda, palju enam keskkoolis. Tähtsamad on moraalne, rahvusline, religioosne jne. momendid. Seotus lähema ümbrusega äratab natsionaalset huvi. Isade teod, nende meelsus ja eeskujud elustavad rahvuslihti — moraalsel tunnet. Valima peab, valitagu siis seda, mis ka tundmuse lainetama paneb. Roomlased pakkusid oma lastele just väärtuslike eeskujud ja äratasid lugupidamist isade tegudest. Mitte teiste mahategemist ei tule äratada, mitte shovinismi. Ameeriklased revideerivad oma õpperaamatuid näit. ka inglaste suhtes. Ajaloolisi sündmusi vaadeldakse selles suhtes kui saatuse paratamatust.

Teisena kõneleb dotsent K. Ramul teemale „Ajalugu kui teadus“. — Suured edusammud viimastel aastasadel matemaatika, füüsika ja loodusteaduse uurimisviisides ja nende tulemustes on vaate tekitanud neist teadustest kui sarnastest par excellence. Sellest ka küsimuse püstitamine. Leiti, et teadus on juhitud üldisele, mitte individuaalsele, ajaloo objektiks aga on individuaalne. Schopenhaueri otsus ajaloo kohta on: ajalugu ei ole teadus, vaid ainult teadmine. Ühelt poolt eitatakse ajaloo teaduslikku iseloomu ajuliselt, teiselt poolt (P. Barth) jäädavalt. Ajalugu ei pääse individuaalsest. Ongi nähtusi, mis ainult üks kord on ette tulnud. Windelbandi jaotab teadused nomoteetilisteks-teadusteks üldisest — ja indiograafilisteks — teadusteks individuaalsest. Ajalugu on idioraafiline teadus, mille objektiks on individuaalne evolutsiooni rida.

Kolmas referent, n. M. Aul, kõneleb „Alaloo õpetamisest töökooli põhimõtete seisukohalt“.

Senni on koolides ajalugu õpitud pääasjalikult mäluaga. Ajaloo õpetus

peaks lähenema töökooli põhimõttele. Klass peaks omandama töökoja ilme. Õpetaja isik peaks tagasi tõmbuma töökorraldaja seisukohale. Õpperaamatu kõrvale peaksid astuma lugemikud, ajakirjad j. m. s. Joonistamine, kaartide valmistamine, pildid, arheoloogilised esemed, mudelid aitavad ainet näitlikuks teha. Pilt, ka kombineeritud pilt, on uute teadmiste allikaks. Esmalt kõneleb pilt, siis õpilane ja viimaks õpetaja. Muuseumide vaatlemine ja ekskursioonid on möödapääsematud. Töökoolis on ajaloo tunni käik mitmekesine: vahel jutustab õpetaja, vaadeldakse pilte või asju, tehakse kokkuvõtteid. Ajaloo õpetamise ülesanne ei ole teadmisi pakkuda, vaid arusaamist, suhteid luua. Algkoolis valitsegu heuristiline meetod. Õpperaamat sisaldagu ajaloo allikate katkeid, läheneagu lugemiku tüübile. Käsitöö printsiip toodagu sisse (mudelite valmistamine). Kuid siin ei peaks ainult kopeeritama, vaid ka loodama. Loomise moment seisab materiaalsel jagusaamises. Keskkoolis võib ajaloo ainele lähemale minna. Iseseisva töö võimaldamiseks ja süvenemiseks korraldatagu referaate ja kirjalikke töid.

Lõpuks esitas referaat rea resolutsiooni.

See referaat, kui tegelikku tähtsat küsimust puudutav, kutsus välja elavad läbirääkimised. Keegi sõnavõtjaist ei eitanud tööprintsiipi kui meetodi, kuid mitmelt poolt peeti küsitavaks iseäranis käsitöö või manuaalse printsiibi tarvilisust, osalt tema võimalikkuse, osalt tasuvuse mõttes.

P. Treiberg oma energilises ja elavas mõttevahetuses nimetab ajaloo õpetamist didaktika valulapseks ja selgitab selle erilisi raskusi kui seda teostada töökooli põhimõttele. Siin on päale muu tähtis õpetaja isik, väljapaistev, leidlik inimene. Sel põhjusel ei ole ta nõus prof. Põllu väitega, et ajalugu on kerge õppeaine. Peab olema ettevaatlik töökooli võtetega. Parem on aeglane arenemine. Ka Lääne-Euroopas ei ole sel alal kaugele saadud. Raamatut ei saa esialgul täiesti kõrvaldada, kuid ei peaks küll tema küljes rippuma. Minevikku ei saa korraga klassi tuua, nagu näit. gloobust. Kui tuleb tagasi vaadata ülevaate saamiseks, siis on õpperaamat omal kohal. Raamat ei või saada puhkepadjaks õpe-

tajale. — G. Ney pooldab töö põhimõtet, kuid peab tülikaks manuaalse tegevuse. Ka Wieneckeni koolis Wickersdorffis ei olnud seda märgata. — Chr. Brüller toonitab, et tööprintsip nõuab veel ainete kontsentratsiooni. Meie õppekavad lähevad sellest mööda: ajalugu, maateadus, kodanikuõpetus esinevad eri ainetena ja ei ole oma kursustes kokkukõlla viidud. Ajaloos võiksime tööpõhimõtet pääsajalikult Gaudigi vaba vaimlise tegevuse mõttes võtta. Algkoolis pörkame aga lapse arenemisastmega vastollu. Siin jääb järele aine episoodiline käsitlemine. O. Mälk hoiatab õpilaste iseseisva töö võimalikkude eksisammude eest. Puuduvad allikad. Toonitab õpetaja isiku tähtsust. Sõna võtavad veel P. Kukk, J. Sõster, A. Pörk, F. Adamson, M. Aul j. t.

Viimasena kanelejana sel päeval esineb G. Ney. Teemaks on „Ajaloõ õpetamise praegune seisukord meie alg- ja keskkoolides“.

Koolinõunikku aruannetes leidub tihti märkuseid: „Ajaloõ õpetus on nõrk“. Selle aine õpetamisele on hoopis vähem rõhku pandud, kui teistele ainetele. Selle juures on kutseõigusega ajaloo õpetajate protsent suurem, kui teiste ainete õpetajail. Eestis puudub veel umbes 25 ajaloo õpetajat. Mida õpetada, kuidas õpetada, see ripub õppekavadest ja õpetajaist. Kava ei ütle palju; Koduloo kava on kusagil kahe tunniga läbi võetud. Mõnes koolis jõutakse ajaloo kavaga jõuluks lõpu poole, pärast jõulu korraldatakse. Teised õpetajad ei saa jälle kevadeks kavaga valmis. Õpperaamatutest ja õppevahenditest on suur puudus. Neljandale õppeaastale ei vasta ükski olevatest õpperaamatutest, samas seisukorras on keskkooli V. klass. Kuna teistes õppeainetes unsi metoode tarvitatakse, käiakse ajaloo õpetamisel vana tallatud teed. Õppimine on raamatuline. Sündmustik, fakt prevalearib. Olulised küsimused ei leia valgustamist. Kuid mitte igalpool ei ole see nii.

Mis teha? Vaja õppevahendeid ja õpperaamatuid, kõige pealt algkoolidele. Tuleb soetada saateajaineid — lugemikke ongi juba tulemas. Õpetajaid tuleb tutvustada ajaloo metoodikaga, korraldada eeskujulikke tunde, neid küsimusi käsitada pedagoogilises kirjanduses. Tuleb korraldada suvikursuseid.

Teise päeva hommikul on päevakorras kõned õppekavadest. Algkooli ajaloo õppekavadest kõneleb M. Välbe. Olevad kavad on puudulikud. Iseäranis paha on see, et puudub kokkukõlla kava ja seletuskirju vahel. See oleneb nende tekkimise loost. Missugune peaks olema algkooli ajaloo õppekava? See oleneb kursuse iseloomust. Kursus võib olla episoodiline või süstemaatiline. Kava võib olla konstrueeritud kontsentriilselt. Kava oleneb ka kooli tüübist ja õpetuse sihist. Koolis õpetatav ajalugu peab olema teadus, ta peab tugenema allikatele, ta peab olema tõde, nagu seda nõuavad Karejev ja Grevs. Ajaloõ õpetajate kongress Moskvas 1907. a. püstitas rea nõudeid ajaloo õpetamise sihtidest. Need on: tutvustamine arenemiskäiguga, oleviku valgustamine mineviku kaudu, vaimlise isetegevuse arendamine, väärtuslike eeskujude pakkumine, inimese kui riigikodaniku, kultuurinimese ja ilmakodaniku kasvatus.

Meie algkooli õppekava vastab enam vähem neile nõuetele sisuliselt, kuid ta on laialdane ja ei võimalda tarvitada töömetsodi. Kava peaks olema minimaalne. Algkooli kava on kokkuseatud ühtluskooli põhimõtetel ja moodustab esimese kontsentrumi. Eesti ajaloo kava on süstemaatiline, üldise oma — episoodiline. Seletuskiri tuleb parandada. Kõige suuremaid raskusi tekitab haridusministeeriumi täiendus 4-da õppeaasta suhtes, mille lõpetajad peavad Eesti ajaloo kursuse läbi võtma. Siin peab tõsiselt järele mõtlema, kuidas asja korraldada.

Keskkooli õppekavadest kõneleb P. Treiberg.

Algkoolil on kavad olemas, kuigi neid tuleb parandada. Keskkoolidele on sügisel kätte saadetud provisorilised kavad. Neil puudub veel seletuskiri. Kuna keskkooli kavad veel alles tulevad luua, on selle referaadi ülesanne loomine, mitte arvustamine. Ajaloõ õpetamise sihiks keskkoolis on: õpilasi lähemale viia inimlikule kultuurile, neid mineviku kaudu olevikku tuua, üldiste väärtuste hiudamisele, üldinimlikule solidariteedile. Kuid teadmissi tuleb pakkuda vastavalt arusaamisele. Evolutsioon on ajaloo mõte. Ajalugu on kõige lähemalt seotud oleva poliitilise korruga. Luuemad metoodikad nõuavad poliitilise ajaloo kõrvaletõrjumist ja kultuurilise ajaloo asemelevõtmist.

Osalt on see arusaamatus. Riikide ajalugu on tarvilik. Riik on elu vorm. Kuid sõjad tulevad asetada kõrvalisemale kohale ja anda mitte strateegilisi andmeid, vaid enam põhjuseid ja tagajärgi. Ajalugu ei saagi jaotada poliitiliseks ja kultuuriliseks ajalooks. Majanduslikule tegurile tuleb tähtsam koht anda. Ei saa mööda minna sarnastest põhjapanevatest nähtustest, kui Inglise tööstusline revolutsioon. Sotsiaalseid, usulist ja ideoloogilist tegurit ei saa välja jätta. Kirjandusele ja filosoofiale tuleb omistada tähelepanu, kui need avavad uusi ajajärke. Kommitee ja eluviiside käsitlemine kuulub rohkem algkooli. Poliitiline moment kodumaa ajaloos ei suuda palju pakkuda — meie rahvas ei saanud poliitiliselt tegutseda. Keskkoolis tuleb rõhku panna XIX a. s. ajaloole. Keskaeg tuleb kokku tõmmata. Mitte Balti-Saksa ajalugu, vaid eestlaste kultuurajaloolist elementi tuleb pakkuda. Kodumaa ajalugu tuleb viia lähemasse kontakti ümbritsevate rahvaste ajalooaga.

Ülemineku kavad lähenevad neile nõuetele, kuid ei ole kohandatud.

Tähtis küsimus on tundide mahutamise. Koondamisprintsip on teatud määral otstarbekohane, sest ta teeb aine ülevaatlikuks ja peab silmas õpilaste küpsust. Siiski ei ole meie tunnikavades koondus otstarbekohane. Jäeb tervelt 2 aastat algkoolist tuleku ja ajaloo õpetuse alguse vahele keskkoolis — huvid jahtuvad. Keskkooli alamad klassid jäävad ainete poolest ühekülgsed: keeled, matemaatika, loodusteadus. Kõik keskkooli astujad ei lähe ülemistesse klassidesse ja jäävad ajalooast koguni ilma. Kahe aasta jooksul, olgu viie tunniga, ei saada iseseisvalt nii palju töötada ja kõiki võimalusi kasutada, näit: referaate pidada jne. Oleks ka need klassid ühekülgsed. Ajaloo tunde on vähe. See on pea ainuke humanitaarne koolis. Ajalugu peaks kõigis keskkooli tüüpides vähemalt 12 tundi olema, humanitaarharus muidugi rohkem. Nii tuleks 3 tundi vanale, 3 kesk- ja 6 uuele ajale. Saksa maal on sama nõue. Ka V üleriiklik õpetajate kongress asus sellele seisukohale. Seletuskirjad tulevad kokku seada kõigile tüüpidele.

Kaks küsimust sellel kongressil kutsusid esile pikemad läbirääkimised: tööprintsip, õieti käsitöö printsip, ja õppekavad, peamiselt koondamisprintsip.

M. Välbe ja P. Treibergi kõnede kohta võtsid sõna paljud koosolijaist. M. Raud leiab, et ajaloo õppekavad kardavad kodumaa armastust. Ajaloo programm nõuab täielikku ümberlootamist. Algkool ei ole ülikool. Rahvakool ei pea olema keskkooli teenistuses. On olemas suur disharmonia selles, mis on, ja selles, mis peab olema. Algkooli õppekava kokkuseadja ei tunne algkooli. Jseäralisi raskusi teeb ajaloo õpetamine IV klassi lõpetajate suhtes. Mis lapsed peavad tegema V klassis, kuhu nad tulevad klassidest, kus õpetati ühes Eesti ajalugu, teises vana aega. Ajaloo ja maateaduse kavad ei ole kokkukõlas. IV klassis peab õpetama Eesti ajalugu episoodiliselt. 80% õpilasi lahkub koolist 4-st klassist.

P. Ennemuisti arvates ei saa tõendada, et õppekavad kardaksid kodumaa armastust, kartus shovinismis oleks enam põhjendatud. Disharmoniat õieti ei ole.

M. Auli arvates peaks ajaloo kursus algama vana ajaga, sest uue aja sündmused on enam komplitseeritud.

P. Treiberg annab seletust küsimusele, kas materjaali valik ajaloo ei tõenda ka teadlikku töö varjamist. Simplifitseerimine ja mõne asja rõhutamine peab algkoolis aset leidma. See ei ole sihilikkus. Disharmonia ei tohi hirmutada. Võib ka lavastada. Seletuskiri tuleb ühtlustada.

Chr. Brülleri arvates tuleks patriotismi enam toonitada ja shovinismi mitte väga karta. Kavad võiksid väiksemad olla. Peapuudus on üksikute ainete kaugus üksteisest — nad ei moodusta tervikut. See käib eriti ajaloo ja maateaduse kohta. Kodanikuõpetus ei peaks esinema eri õppeainena, vaid mahtuma ajaloo kavasse. Dramatiseerimine on soovitatav.

P. Kukk pöörab tähelepanu M. Raua märkusele, et 80% lastest lõpetab hariduse IV klassiga. Õppekavad peaksid arvestama enamusega. Patriotismi kasvatamisest ei saa mööda, see on elutungikaitse küsimus.

A. Kõivu arvates on M. Raua arvud juhuslikud. Ei tule süvendada 4-aastast algkooli, vaid püüda 6-aastast teostada.

M. Välbe arvates on patriotism. enesest mõistetav eeldus, sellepärast ei toonitanud ta seda.

E. Litter toonitab Eesti ajaloo süstemaatilise kursuse tarvilikkust, A. Põrk

soovitab enam rõhku panna Turani rahvaste ajaloole kunni sumerlasteni.

P. Treiberg vaidleb sellele vastu, sest kui ajaloo ülesanne oleks palju teadmisi pakkuda, peaksime õppima ka Jaapani, Peru ja Meksiko ajalugu. Meie peame silmas kultuursentrumeid ja neid magistraale, mille kaudu levineb kultuur. Faktisid peame kokku suruma. Eesti ajalugu võiks keskkooli viimases klassis süstemaatilise kursuse moodustada. Viimast mõtet toetavad ka A. Põrk, prof. A. R. Gerderberg ja P. Kukk.

G. Ney vastab eelmistele kõnelejaile. Kavade kokkuseadjad panevad palju materjaali sisse. Üldistel kongressidel kaebatakse aine paljust, eri kongressidel nõutakse tunde juure. Kui kõigile soovidele vastu tulla, ei oleks tundide arv mitte 36, vaid võib olla 56. Eesti ajaloo erikursus tähendaks kolmanda kontsentrumi moodustamist. Seda ei peeta soovitaavaks. Kontsentratsioon oleneb kooli tüüpidest. Selle poolt räägivad mitmed põhjused. Vast oleks kohane ajaloo õppimist kolme klassi koondada.

M. Aul toonitab, et koondust ei tohiks nii teravaks teha, kui see maksvates kavades on. Ajaloo kava tuleks vähemalt 4 aasta jooksul läbi võtta.

Koondamise vastu räägivad uuesti P. Treiberg ja E. Markus. Koondus on tabanud kahte õppeainet: ajalugu ja maateadust. Maateaduse õpetajad ei saa sellega leppida. Maateaduse õpetus eeldab ka lapse arenemist.

O. Mälk seletab, et ajaloolised küsimused on sarnased. Mille ees peab seisma terve eluaeg. Siin on tegemist vaaflemisega, väärtusliku ülesotsimisega. Töö on väärtuslik, mitte resultaat. Ajaloo õpetus on ilmavaate küsimus. Neil põhjustel tuleb eitada kontsentratsiooni.

Mõned kõnelejad võtavad sõna kontsentratsiooni kaitseks, muu hulgas A. Kõiv, kes tähendab, et ajaloo õpetajad ei peaks ometi arvama, et kui ajaloo tunde 5 asemel 2 on nädalas, et siis õpilane oma vabad tunnid kõik ajaloole pühendab. Tal on siis selle asemel teised tunnid ette valmistada. — Sõnavõtjate enamus räägib koondusprintsibi vastu, vähemalt selle vastu tema nüüdsel kujul.

Kolm järgmist ettekannet käsitlevad olemuselt lähidaid aineid. Need on: H. Mora referaat „Eesti ajaloo õpetamine ja ajaloolised mälestusmärgid“.

Dr. J. Mannise referaat „Rahvateaduslik element ajaloo õpetamisel“ ja E. Eisenschmidt'i referaat „Muuseumide lähtsus ajaloo õpetamisel“.

H. Mora arendas umbes järgmisi mõtteid. Eesti ajalugu algab õieti Läti Hindrekuga, ja seegi ei ole Eesti rahva ajalugu. Mis enne seda oli, sellest teame koguni vähe. On olemas terve rida küsimusi, mida võiks valgustada muisteaduse varal, nagu see, millal inimene meie kodumaale asus, nagu asulad ja elamistingimused, muutumine põllupidajaks. Selle ordueelse aja kohta on kogunenud juba hulgake materjaali, mis nüüd tuleb kättesaadavaks teha. Juba on ilmunud Erik Laidi „Eesti muinaslinnad“ ja prof. Tallgreni sulest saksakeelne töö „Zur Archäologie Estis“. On ilmunas teos Saaremaa muinasjäänustest, ja mõne aja järele loodetakse ilmutada ülevaade kõigist Eesti muinasjäänustest. Kõneleja soovitab õpetajaile ära kasutada oma ümbruskonna muinasjäänuseid ja Jaan Jungi eeskujul kaasa aidata nende kogumiseks ja päästmiseks.

Nagu eelmine referent arheoloogiat, soovitab Dr. Manninen ajaloo õpetusel kasutada rahvateadust.—Võõras ei ärata huvi. Oma rahva olud avavad appertseptsiooni võimalused. Sellepärast peab õpilastele oma rahva vaimlise ja ainelise kultuuri lähemale tooma. Suurem osa õpilasi tulebki maalt, kus tal kokkupuutumist on rahva seas edasielava rahvakultuuriga rahvariiete ja vanavara riisime näol. Rahvateadust võib anda ühenduses 19 a. s. ajalooga, aga ka ühenduses eelajaloolise ajaga. Algkoolis tuleb seda teha kirjeldavalt, mitte analüütiliselt. Siin kasvatame lugupidamist esivanemate vastu ja enese väärtuse tundmist. Kuid puudub kirjandus. Nimetada võiks mõnda materjaali Eesti kirjandusest ja Helmi Neggo „Eesti rahvakunsti“. Saksa keeles on ilmunud Schröderi teos Eesti pulmakommetest.

E. Eisenschmidt'i kõne. — Muuseumis leiame ajaloo jälgi. Nende tähtsus on selge. On olemas erakogusid, nad on isikliku maitse asi. Tarvilik on üks keskmuseum, milles peaks leiduma muinsused: perekondlised, kodused, seliskondlised, tööstuslised, muinsused riigi ja omavalitsuse, õiguse, kiriku, kunsti, teaduse ja sõja aladelt. Nad peaks olema järjestatud kronoloogiliselt. Pääle selle

peaksid olema kohalikud muuseumid, vähemalt igas kihelkonnas ühel koolil. Kogustikud võiksid olla linnas igal koolil.

Teine kongressi päev lõppes prof. A. R. Cederbergi kõnega „Põhjamaade ajalugu meie keskkoolide ajaloo õppekavas“.

Keskkooli kavades on liiga vähe põhjamaade ajalugu. Kuid mitmed sündmused kodumaa ajaloost on ühenduses põhjamaade ajaloo ja leiaksid selle kaudu valgustust ja arusaamist. Kõneleja toob terve rea näiteid (Erik IV ja Gus-

tav Vaasa rahvuslik monarkia, Valdemar III. ja Daani ekspansiivne poliitika, Karl XII sõjad ja Karl XI majanduspoliitika jne.) Rõhku tuleks panna just sotsiaalsele arenemisele põhjamaades (riigipäev, maksud, kohtupidamine Soomes) ja iseäranis XIX a. s. ajaloole Soomes ja Rootsis (Porvoo maapäev). Soomel on teatav mõju Eesti ärkamisajale. Vennasrahva ajaloo sarnased sündmused vääriwad ikka enam tähelepanu kui näit. teadmised sellest, et see ja see Inglise kuningas valitses sel ja sel aastal. Järgneb.

Ajaloo õpetamise tähtsus üldise pedagoogika seisukohalt.

(Ajaloo õpetajate I. üleriikliku kongressil peetud kõne).

Prof. P. Pöld.

Et kooli ülesanne on kasvatada, siis peab kõik õpetus koolis kasvatuse teenistuses seisma. Individuaalselt peab kasvatus võimaluse andma üksikule tema annete ja kalduvuste poolest välja kujuneda, sotsiaalselt aga teda võimustama kultuur-ühiskonna elu üheselada ja selles omale ülevamat leida, mis vastab tema võimistele. Kõik, mis kasvataja õpilasega ette võtab, kõik ülesanded, mis ta temale seab, olgu õppimise, olgu korrapidamise, tehniliste võtete, füüsiliste liigutuste, kõlbliste talituste jne. alal, on ärrituseks (Reiz), mis kasvandiku juures teatavad reaktsioonid välja kutsub, tema psüho. füüsilised jõud kindlal sihil liikuma paneb ja sel kombel tema võimete kasvamist sünnitab.

Mis kasvatus lõpusiht on — kas saame seda ülepää fikseerida? Kõneleja arvates ei tohi seda küsimust igatahes mitte lahtiseks jätta, leppides sellega, et igal ajal, igal seisusel ja klassil oma kasvatuspaleused ja igas individuumis see, milleks ta võib saada ja peab kujunema, immanentselt pärivuse teel saadud kalduvustes ja annetes ette ära on määratud. Tahame kasvatada, peavad meil olema kindlamad mõõdupuud ja kriteeriumid, mis maksavad niihästi iga aja ja iga seisuse, kui ka iga üksiku isiku kohta. Pedagoogiline väärtusteooria tuleb filosoofilisel teel ülesehitada, tuleb kindlale ilmavaatele rajada, mis tun-

neb midagi jäädavamat, kindlat, absoluutset.

Sellelt soisukohalt näeb referent kasvatus lõpusihina seisukorda, millele peab välja püütama, humaniteedi, inimesuse riigis ehk kõlblises ühiskonnas, mis siis teostatud, kui iga üksiku tahe üldtahtega kokkukõlla on viidud, nõnda et igasugune vastolu nende vahel võimatu. See siht on muidugi lõpmata kauge, kuid ta peab juhtivaks aateks kasvatusse olema. Taotletakse teda mitmesuguste vahejaamade kaudu, ülesseades rea erisihita, mis väljendatud natsionaalse, intellektuaalse, eetilise, esteetilise, religioosse ja füüsilise kasvatus ülesannetes.

Kui koolis peab kõik kasvatussihi teenistuses seisma, siis on tähtsam küsimus iga õppeaine kohta: mis annab ta õpilasele, mis teeb ta temast? Kas on temale tarvis neid teadmisi, mis õppeaines peituvad? Kas avaldab teatav aine sarnast mõju tema isiku kasvamisele, et see selle läbi väärtuslikumaks areneb. Teiste sõnadega, tuleb iga aine kohta küsida, mil moodsul on ta hariv.

Küsimus on sama üldiselt tuttava vahetegemisega formaalse ja materiaalse õpetussihi vahel: kas on teadmistel, mis pakutakse väärtus iseenesest nagu materiaalne vaade seda oletab, või tuleb õppeaine pääle vaadata ainult kui materjaali pääle, mille kaudu last arendatakse nagu formaalne seisukoht seda

tõendab? Esimesele küsimusele leiame vastuse, kui konstaterime, kas pakutavaid teadmisi lapsele elus tarvis on tema praeguses elueas ja kui palju ta neid täiskasvanud inimesena vajab. Et sarnaseid teadmisi on ja peab antama, selle vastu on raske vaielda. Kuid pedagoogiliselt peame igal juhtumisel, kus meie teadmisi teadmise pärast esitame, küsima, kas suudab laps neid teadmisi, vastu võtta, kuigi nad temale tarvilikud ja kasulikud, kas vastavad need tema arenemisastmele. N. n. appertsepsiooni ehk arenemisharmoniline printsiip paneb siin teadmiste kui teadmiste omandamisele piirid. Ta rõhutab iseäranis seda, et pakutavad teadmised lapse vaimlise vastuvõtte võimule kohandatud peavad olema, et ta neid mitte ainult välispidi oma mällu ei tarvitse kuhjata, vaid ka oma vaimlisele organismile suudaks assimileerida. See viib meid aga juba teadmiste kui teadmiste rõhutamise kõrval formaalse hariduse õigustuse tunnustamisele, kus rõhk selle paale langeb, et pakutavad teadmised vaimujõuks peavad muutuma.

Viimane asjaolu nõuab, et õppeaine mõnigi kord eraldi lapsele kohandataks, kooli tarvilamiseks erilisel suupäraseks tehtaks, võib olla koguni ise nime all, kuna üldine teaduses tarvitusel olev nimi omaltpoolt kohustab puhtteaduslikult ainet lastega käsutama, mis aga lapse appertsepsiooni võimule täiesti vastu võib käia.

Kui nendelt seisukohtadelt ajaloo õpetusele pilku heita, siis peame kõige päält küsima, mis annab ajalugu üldse, millel tema põhjeneb?

Jga nähtust võib tema saamise seisukohalt vaadelda. Ajaloos vaatleme meie selles suhtes inimkonna saamist ja kujunemist. Ajalugu on rahvaste ja inimkonna mälu. Temas tuleb rahvus ja inimkond enese kohta teadusele, avaldub tema olemise pidevus, side ja samasust. Ajaloos esineb inimene kui spetsies (liik), kelle inimsus mitte ainult üksikus individuumis nähtavale ei tule, vaid tervetes inim põlvvedes. Ajalugu näitab, kuidas kõik inimline püüdmise, inimese kultuur, s. o. tema sihtide ja otstarvete ilm, kujuneb ja sünnib.

Selle läbi langeb uus valgus oleviku olukordadele, kui minevikust tingituile. Selle kaudu avanevad uued väljavaated

tulevikku ja esinevad tuleviku ülesanded mineviku pärandusena.

Et ajalugu minevikuga seob, siis on tema aalalhoidev jõud. Ta võtab sagedasti faataasialt lennu, mis kaunid tuleviku pilta ja soove enesele ette maalib, ja viib tagasi elu reaalsusse ja kainusse.

Ajalugu ehitatakse üles fantaasia ja mõtlemise abil. Fantaasia abinõudega luuakse mineviku nähtustest ja isikutest kujud, mis kausaliitöödi sideme kaudu ühendatakse ja vastamisi suhteisse seatakse. Fantaasia abil püütakse üksikuisse ajajärku sedavõrd tungida ja süveneda, et teda temast enesest, nendest tingimustest, milles siis elati, seletada võidakse. Sel viisil jõutakse ajaloolisele objektiivsusele, mis aga lõpulikult ometi absoluutne ei saa olla, sest möödapäsematali teeb ajaloo käsitaja, mineviku rekonstrueerija, enda uuesti elustamise tööd ikkagi mingist seisukohast, mis temal ajaloo kohta ja ühiselu nähtuste kohta üleüldse on.

Tahame meie ajaloo käsituses veel kaugemale minna ja mingid arenemise seadusi tema käigust tuletada, siis nõuab see erilist abstraktsiooni ja kuulub oma täielikumal kujul ajaloo filosoofiasse, mida miimed samastavad sotsioloogiaga.

Kas võib sarnane teadus kooliteaduseks olla?

Tuttav didaktik O. Villmann eitab seda, mitte sellepärast, mis eelpool ajaloo kohta ette toodud, vaid väljaminees seisukohast, et ajalugu vähem harib, vähem distsiplineerib, kui teadmisi annab. Ta on Villmanni arvates aktsessiooniline aine, mis põhiainete kõrva astub. Põhiained on ajaloolis koolis ikka olnud. Nad annavad haridust ja vajavad sellepärast meistrit, juhatajat õpetajas (nagu matemaatika, keeled). Ajalugu aga on hiljemal ajal kooli võetud ja teda võib igauks ka ise omandada.

Ei taha O. Villmanni seisukohta küll omaks võtta, kuid tahaks ometi seda alla kriipsutada, et ajalugu vähem õpetaja abi nõuab ja suuremal määral õpilase iseseisva töö hooleks võib jääda, kui näit. matemaatika ja keeled.

Tähtsam küsimus on, mil määral suudab laps ajalugu vastu võtta.

Peab konstaterima, et lapse ajavaade ja ajateadvus, võrdlemisi aeglasemalt

arenevad kui tema ruumivaade. 3 — 4 aastane laps kõneleb küll „täna“, „homsest“, „eilast“, kuid see nõuab veel tükk aega, enne kui ta hakkab aru saama, et homme ikka tulevat, eila möödalinud päeva tähendab. 6 aastane laps ei oska veel õieti hinnata päeva, nädala, aasta pikkust, veel raskem on lapsel keerulises sündmustikus selgusele jõuda, missugused momendid varemad, missugused hilisemad jne.

Edasi olgu tähendatud, et lapse ettekujutuste ilm kooli astudes õige vaene on ja kaua veel õige puudulikuks jääb.

Iseäranis segane on tema arusaamine ühiselulistest ja poliitilistest suhetest; ka on tema ühiselulised tundmused puudulikud. Lapse fantaasia on üleüldse kehvem, ebakriitilisem ja vähem produktiivne kui täiskasvanuil. Tema arusaamine kausaalsest ja tema abstraktsiooni võime hakkab vast 13 — 14 eluaastal jõudsamini kasvama. Kõik need asjaolud teevad ajaloo käsituse algkoolis õige raskeks ja tuleb tõsiselt kaaluda, kuidas seda siin teha.

Iseäranis tahaksin selle pääle tähelepanu juhtida, et n. n. ajaloolise objektiivsuse, elutõe varjamata ja liialdamata, kujutamine lapsele, nagu seda mõnikord soovitatud, väga keeruline on ja siin tihti küsida tuleb, kas mitte see, mis meile täiskasvanuile tõeks on, lastele ei muutu ebatõeks selle tõttu, et nad temast aru ei saa ja vale ettekujutuse endile asjast omavad.

Kõneleja arvates tuleb neil põhjustel ajaloo õpetuse sihtide määramisel vahe teha õppesihtide vahel alg- ja keskkoolis.

Kui küsida näit., mis ajalugu intellektuaalse arenemise suhtes annab, siis ei saa algkoolis seda õpetuse eesmärki iseäranis mitte rõhutada. Siin on vara arendada ajaloolist mõtlemist, selgitada poliitilisi ja sotsiaalseid mõisteid. Siin tuleb pahatihti leppida n. n. psühholoogiliste mõistete, mis alles hiljemalt järkjärgult loogilisteks ja teaduslikeks arendatakse. Kahtlemata distsiplineerib ka ajalugu vaimu, kuid seda ülesannet iseäranis tema hoolde anda, meie ei tarvitse, selleks on kaugelt väärtuslikum näit. matemaatika. Mis meie siin ajaloo õpetuse ülesandeks võime ja peame seadma, s. o. h u v i äratus mineviku vastu. Laps peab kakkama selle järele küsima, mis

ennemalt otnud (intellektuaalne huvi); ta peab aga ka mingi tundmustega selle külge köidetama. Kõik, mis lapse eluga kuidagi ühendatud ja tema isikusse puutub, see võidab erilisel tema huvi. Kui selles mõttes võtta lähtekohaks lapse kodukoha ajalugu, mis laiendatakse oma rahva ajalooks, siis pannakse mineviku suhtes kõik need tundmused liikuma, mis ühendatud ettekujutustega kodust, ümbrusest ja kodumaast. Huvi mineviku vastu kasvab nõnda välja l u g u p i d a m i s e k s ja a r m a s t u s e k s oma rahva saatuse vastu; sel viisil õpetatakse nägema oma maas isade maad, oma riigis saavutust, mis isade võistlustega loodud, õpitakse austama esivanemaid ja nende tegusid.

Selle rahvuslase huvi äratuse kõrval tahaks veel ühte teist rõhutada. Ajalugu on läbikäimine minevikuga, sellepärast olgu ta eriti algastmel kokkupuutumine isikutega minevikust, kes r i i g i k o d a n l i s e l t ja k ö l b l i s e l t oma tegudega suudavad lastele eeskujuks olla, neile konkreetseid vaatepilta sellest anda, misugune tõsine kodanik kõlbliselt peab olema. See k ö l b l i n e ja r i i g i k o d a n l i n e ülesanne nõuab, et ajaloo esitatakse tähtsaid sündmusi, tähtsaid ohvred, tähtsaid meelsusi. See ei tarvitse sugugi mingiks moraliseerimiseks kujuneda. Ajalugu pakub seevõrra rohkesti inimiliselt aatelist ja kõblist, et see ilma erilise moraalse ilustamiseta iseenesest mõjub. Roomlased võivad selle poolest meile eeskujuks olla, kuidas isade tegude kujutamise eeskujusid anti, mis kandsid ja tugevaks tegid riigikodanlike meelsuse.

Mis puutub keskkoolisse, siis langeb siin suurem rõhk ajaloo intellektuaalsele harivale küljele. Ta peab siin kasvatama ajaloolist mõtlemist, õpetama nägema sündmustes ja nähtustes kausaalset sidet, andma ülevaate arenemise käigust jne. Ja siis võib seda teataval määral kätte saada. Kuid ka siin ei tohi unustada r a h v u s l i s t - r i i g i k o d a n l i s t ü l e s a n n e t. Ka siin peab oma riigi ja rahva püüete väärtus õpilaste teadvusse tõusma, kohustused tema vastu silmade ette seadma, tahtumus äratama, tema hääks oma jõudu ja elu ohverdada. Kas ei tähendaks aga see nõudmine mitte shovinismi edendamist? Siis küll, kui ajaloo sündmuste ja nähtuste hindamisest eemaldatakse kõlblised mõõdupuud. Jäi- vad aga need maksta, siis on vastavad

korrektiivid antud. Kui ajaloo õpetuses veel see kätte saadakse, et siin üle tõustakse kõigist väiklusest, väike-inimlisest, ja nähtustes õpitakse nägema kõrgemat seletamata juhtimist; kui siin nii kaugele jõutakse, et sündmuste ees seistakse mõnikord kui mõistuliselt seletamatute irratsionaalsete suuruste ees; kui siin ka seisukorrale jõutakse, kus mõistus vaikib

ja inimene tahtmata kummardub mingi suurema, kõrgema ees — siis kaovad need kartused ja ajalugu täidab oma kasvatava ülesande täiesti.

Ei oska meie neid külgi mitte arendada, tahame ainult ajaloo intellektuaalsete saavutustega piirduda, siis ei ole see koht, mis meie koolis temale nõuame, mitte õigustatud. Lõpp.

Rahvusvaheline keskkooli õpetajate kongress Praagas.

Mineva aasta sügisel võtsin osa Eesti haridusministeeriumi esitajana 27. — 30. augustini Praagäs korraldatud rahvusvahelisest keskkooli õpetajate kongressist.

Kongressi korraldajaks oli „Bureau International des Fédérations Nationales du Personal de l'Enseignement Secondaire Public“, kes mineval aastal samasugusel kongressil Luxemburgis ülesandeks tegi Tšeho-Slovakia keskkooli õpetajate seltsile kongressi korraldustööd oma peale võtta ja kõikide rahvuste õpetajaid, kes Rahvaste Liitu ülesvõetud, kongressist osavõtmisele kutsuda.

See Bureau International on ise 1912 a. tekkinud Belgia, Hollandi ja Prantsuse keskkoolide õpetajate algatusel, kes nimetatud aastal Bureau põhikirja kokku seadsid. Selle põhikirja järele on Bureau ülesandeks sõlmida liikmete vahel sõprust ja rahvusvahelist solidaarsust, kaasa aidata keskhariduse edendamisele, kaasa aidata noortele inimestele oma hariduse jätkamiseks väljamaal, otsida teid keskkooli õpetajate ainelise ja kõlblise seisukorra parandamiseks.

Selleks otstarbeks on Bureau tarvilikuks pidanud iga aasta rahvusvahelisi kongresse korraldada, missuguse otsuse järjekindlat teostamist aga ilmasõda takistanud. Siiski on korda läinud 10 aasta jooksul 4 rahvusvahelist kongressi korraldada; 1913 a. Gentis (Belgias) 1920 a. Strasburgis, 1921 a. Pariisis, 1922 a. Luxemburgis. Kongressidest osavõtjate rahvuste arv ei ole mitte suur olnud ja nähtavasti said ka kutsed ainult need rahvused, kes Prantsusmaaga sõbralikus vähekorras olnud, sest Bureau International tegevust juhtiv ja tema juure asu-

tatud „Secretariat Cénéral permanent“ asub Prantsusmaal. Sellepärast näeme ka 1920 a. Strasburgi kongressist osavõtjate hulgas ainult Inglismaad, Belgiat, Luxemburgi, Itaaliat, Schveitsi ja Tšeho-Slovakiat.

Läinud aasta kongressist Praagas võtsid osa 18 riiki: Ameerika Ühisriigid 1 esitajaga, Inglismaa 4, Belgia 6, Bulgaaria 1, Eesti 1, Prantsusmaa 24, Itaalia 3, Jugoslaavia 17, Rootsi 2, Hispaania 2, Leedu 2, Läti 2, Luxemburg 3, Norra 2, Poola 3, Türgi 2, Vene (emigr.) 14, Ukraina (emigr.) 2. Kirjalikult vabandasid oma puudumist Hollandi, Schveitsi, Brasiilia, Jaapan ja Daani.

Kongress peeti 27., 28., 29. ja 30. aug. Praaga kõige suurepäralisemates ruumides — Obecni Dom'i suures saalis. Pidulikul avamisel viibisid ka Tšeho-Slovakia haridusminister R. Bechyne, mitmed välisriikide saadikud ja Praaga ülikooli professorid. Tšeho-Slovakia president Masaryk oli pikema tervituskirja saatnud.

Kongressi päevakorras seisis järgmised küsimused:

- 1) Keskkooli õpetajate pedagoogiline ettevalmistus.
- 2) Kõlbline kasvatus.
- 3) Vahekord kooli ja kodu vahel.
- 4) Keskhariduse utendus.
- 5) Naisharidus.
- 6) Keskkooli õpetajate aineiline seisukord.
- 7) Eksamid ja sanktsioonid keskkooli lõpetajaile.
- 8) Rahvusvaheline õpilaste ja õpetajate vahetus.
- 9) Diplomide üheväärisus.

10) Vaimlise ala tegelaste ühisus ja Rahvaste Liit.

Kongressil tarvitati ainult prantsuse keelt. Selles keeles peeti kõik referaadid, läbirääkimised, pidulikud kõned avamisel, bankettidel ja vastuvõtmistel.

Päevakorra esimese kolme punkti kohta esinesid Tšecho-Slovakia õpetajad pikemate referaatidega, millele läbirääkimised järgnesid. Nendest võtsid peaausjalikult prantslased, belglased ja itaallased osa. Esimese punkti kohta tuli suur lahkuminek esile tšehhide ja itaallaste (prof. Ferreti) vahel: esimesed nõudsid keskkooli õpetajate ettevalmistamise juures põhjalikku tutvustamist teoreetiliste ainetega, nagu hingeteadus, pedagoogika (ka eksperimentaal), pedaloogia, pedopsüholoogia, sotsioloogia, esteetika — kõik süvendatud mõtteleaduslikul alusel. Itaallased (ka prantslased) vaidlesid teoreetiliste pedagoogiliste teadmiste vastu rõhutades õpetaja isikut, tema üldist kultuurilist ilmet, tema teadmisi oma erialal, millega ta õpilasi teaduslisse fõosse kaasa kiskuda suudab.

Et lahkuminevaid arvamisi lepitada, valiti komisjon, kes järgmise kongressi poolt pärast vastuvõetud, resolutsiooni välja töötas: „Kongress, ärakuulates lahkuminevaid arvamised, mis õpetajate ettevalmistamise kohta avaldatud, arvab, et pole võimata neid mõtteid lepitada. Ta leiab, et esimene omandus, mida keskkooli õpetajalt nõuda tuleb, on lugev üldine haridus ühes süvendatud teadmisega tema erialal. Ta leiab aga ka, et pedagoogiline ettevalmistus, vabatahtlisel määral omandatud iga üksiku rahva vaimule, traditsioonidele ning nõuetele vastavalt, võib aidata ja arendada pedagoogilist kutset (kalduvusi), mis õpetaja parafamata omaduseks peab olema.

Kongress on peale selle arvamisel, et õpetajate üldise ettevalmistamise juures arvesse võtta tuleb üldise kultuuri kui ka selle eriteaduse ajaloolist arengemist, mida tal õpetada tuleb nii, et ta selle kaudu õpilase algatus- ning mõtlemisvõimet võiks arendada. Opetaja pedagoogilise ettevalmistamise aja eest on talle vaja iseäralist tasu maksta“.

Teise päevakorra punkti (kõlblise kasvatuse üle) puhul tekkisid pikemad väielused nende vahel, kes kõlblist kasvatust usuga tahtsid ühendada ja nende, kes normaalõpetust ilmalikkude õpeta-

jate hooleks soovisid jätta. Nähtavasti on see küsimus Tšehhoslovakias samuti terav, kui meil. Prantslased on oma koolides sellest küsimusest juba üle saanud ja nimelt ilmaliku moraali kasuks. („usk ega kirik ei tohi üle kooli läve astuda“ ütles üks prantslane). Sel puhul võeti järgmised resolutsioonid vastu: „Kongressil avaldatud soovist selgub, et moraaliõpetus peab austama („respectera“) mõtte ja südametunnistuse vabadust. Kongress arvab aga ka, et iga-sugune õpetamine keskkoolides kannab juba iseenesest kõlbliselt kasvavat ise-loomu. Moraaliõpetus aga peab olema nii korraldatud, et ta aitaks õpilases arendada individuaalset ja kriitilist mõtlemisvõimet selle leidmiseks, mis hea on. Keskkooli vanemate klasside õpekavas peab seisma ka mõtteleaduse kursus, mis mitte ainult hingeteadust ja loogikat, vaid ka eetiliste ideede kriitilist ja erapooletut arenemiskäiku ja metafüüsist teooriat peaks sisaldama. Seda ainet peab harilik mõtteleaduste ainet õpetaja õpetama (s. o. mitte usuõpetaja)“.

Teiste päevakorra punktide kohta esinesid ka Tšehhoslovakia õpetajad referaatidega, kuid ajapuudusel jäid läbirääkimised ja resolutsioonide vastuvõtmised ära. Kõik referaadid ilmusid juba enne kongressi trükkis (in extenso) Bureau International'i häälekandjas „Bulletin international“ nr. 7. Samuti on seal äratrükitud Bureau liikmete (Fédérations affiliées) vahel toime pandud ankeedi küsimused õpetajate pedagoogilise ettevalmistuse, kooli ja kodu vahelise vahekorra, õpetaja nädala tundide maximum'i ja õpilaste arvu kohta klassis, ja vastused nende küsimuste peale. Kahjuks on aga vähe rahvaid nendele küsimustele vastused saatnud, nimelt Holland, Poola ja Tšehhoslovakia ja esimese ankeedi peale ka Belgia, Daani, Hispaania, Prantsusmaa, Luxemburg ja Norra.

Et kõikidest kongressil peetud referaatidest ja „Bulletin International“is avaldatud ankeetide andmetest keskkooli õpetajate küsimusel meil kõige suurem tähtsus on, sest meie keskkooli reformi uue seaduse ja uute õpekavade alusel võib teostada ainult sellekohaselt ettevalmistatud õpetajate kaudu, toon siinkohas selle kohta käiva ankeedi täielikult ning kõige huvitavamad kohad ankeedi andmetest. Liège'i linna Atheneumi prof. M.

Renard vormuleeris Bureau International ülesandel küsimused järgmiselt: „Kesk-kooli õpetaja ettevalmistus sisaldab endas: teaduslise ettevalmistuse ja pedagoogilise ettevalmistuse. Käesoleval juhtumisel on tähtis ainult viimane. 1) Kudas see ettevalmistamine sünnib? Kas ühelajal teadusega või pärast? 2) Kus kohas ta toimetakse? Kas ülikoolis, pedagoogilises seminaris ülikooli juures või lihtsates keskkoolides, mis eriti selleks määratud või ülepea kõikides? Kas ei ole ühed keskkoolid ühe aine kandidaatide, teised teiste ainet jaoks määratud? 3) Kui kaua kestab pedagoogiline ettevalmistamine? 4) Missugused teoreetilised ained õpetatakse seal juures, kui kaua kestavad üksikute ainete kursused, mitu tundi nädalas, kas keskkoolide seadusandlus ja nende korraldus kuuluvad ka kursusesse jne.? 5) Milles seisavad kandidaadi praktilised tööd? Kas kandidaat hospiteerib vilunud õpetajate tundides, kui kuu, missugustes klassides jne.? Kas arvustatakse kandidaadi poolt antud tunde, kas nendel on käepärast pedagoogiline kirjandus? Kas nad käivad ka algkoolides hospiteerimas, et hariduse kontinueetfi jälgida, kas nad käivad ka koolides anormaalsete laste jaoks, lasteaedades, tehnilistes ja teistes kutsekoolides? 6) Kas on ka korraldatud eksamid, et kandidaadi pedagoogilisi võimeid ja teoreetilisi teadmisi kontrollleerida? Kas eksami sooritajaile antakse sellekohased tunnistused, mis neid õigustavad keskkoolides õpetada? Kuidas need on korraldatud? Kas kandidaadid on kohustatud esinema teadusliste teesidega mingisuguse keskkooli kohta käiva aine üle (pedagoogika ehk methodoloogia alal)? 7) Kas pedagoogilise ettevalmistamise aeg loetakse teenistusajaks ja kas selle aja eest makstakse tasu? 8) Kas kutseliste õpetajate pedagoogilise edasiharimise eest kantakse hoolt (kursuste, preemiade kaudu)? 9) Missuguseid tagajärgi on andnud teie maal tarvitusele võetud abinõud?

Selle ankeedi peale antud vastustest on näha: keskkooli õpetajad mingit pedagoogilist eri-ettevalmistust ei saa Belgias, Hispaanias, Prantsusmaal ja Hollandis. Suurt rõhku pannakse aga iseäranis viimasel ajal pedagoogilise ettevalmistuse peale Daanis, Norras, Luxemburgis, Poolas ja Tšehhoslovakias. Nagu näha on Põhja maad selles asjas Lõuna maa-

dest ees, uued riigid vanadest. Põhja-maad on oma haridustöös süstemaatlikumad ja lüsedamad, kui Lõunamaad. Uued riigid asuvad suure teadlikkusega ja vastutustundega oma haridusolude korraldamisele, et paremaid tagajärgi saavutada ning vanade riikidega ühel kõrgusel seista. Ja kui nad ka tehniliselt nõrgemini varustatud on, on nad siiski vastuvõilikumad uutele ideedele ning vooludele ja püüavad neid teostada suurema hooga ja agarusega.

Meil on viimasel ajal palju rõhku pandud algkooli õpetajate ettevalmistamisele, kuna keskkooli õpetajate kohta on asja katsutud korraldada ainult nõuetavate kutseeksamite kaudu, missugune abinõu praegu, kus meil täieharidusega keskkooli õpetajaid vähe on ja igauhte ametisse seatakse, kes ainult vähegi kõlbulik ja ise nõus on, vähe tagajärgi on andnud.

Ka Lääne-Euroopas on mõnes kohas keskkooli õpetajate puudus märgata olnud, näit. Norras, ja siis määrati ka õpetajaid ametisse ilma pedagoogilise ettevalmistuseta. Daanis aga on asi kindlale alusele seatud 24. 11. 1919 a. määrusega, kus otse öeldud, et keegi ei või saada õpetajaks kinnitatud riigi keskkoolides ilma eksamita pedagoogikas ja praktikata õpetamises. Ettevalmistuse selleks korraldab riik omalt poolt kursuste kaudu, mis kahte osasse jagunevad, teoreetilisesse ja praktilisesse, ja lüseeumide ja kolledžite juures toime pannakse. Teoreetiline osa sisaldab pedagoogika ja kooli tervishoiu, selle võib ühe semestri jooksul sooritada. Teoreetilise kursuse võib ka iseõppimise teel omandada, milleks kursuse õpetajad on kohustatud juhtnõore andma. See teoreetiline ettevalmistamine lõpeb eksamiga, mille 2 kord aastas teha võib (detsembris ja juunis); pedagoogikas on kirjalik ja suuline eksam, kooli tervishoius ainult suuline. Praktiline kursus on ühe direktori juhatusel, kes aspirandid mitme kooli vahel ära jaotab, kokkuleppides direktoriga ja õpetajatega ning arvesse võttes aspirantide eneste soove. See praktiline kursus, mille ülesanne on õpetamise meetodidega tutvustamine, peetakse 2 korda aastas: augustist detsembrini ja jaanuarist maini. Iga aspirant peab omale kaks eri ainet valima, millede hulgas ka võimlemine olla võib (see kursus antakse Riigi Võimlemise Insti-

tuudis). See praktiline meetodiline kursus antakse järgmiselt: umbes 2 nädala jooksul aspirant käib hospiteerimas tundides; peale iga tunni õpetaja seletab talle, misviisi ta oma tunni andnud ja mis pärast just nii. Kahe nädala järele võib aspirant ise tunde anda, alguses osalt, pärast tervelt, õpetaja juuresolekul; tundides viibib ka koolijuhataja. Peale iga tunni arvustatakse nende poolt aspisandi antud tund igakülgselt: tema toaletist ja ülesastumise viisist algades ja aine käsitlemise meetodidega lõpetades. Ka kirjallikud tööd antakse aspirantidele parandada. Viimase kuu jooksul ta võib ka üksi tunde anda. Kursuse lõpul annab aspirant vähemalt 2 eksami proovitu tunni näol aine üle ja klassis, mida kursuste juhataja määrab, komisjoni ees, mis aineõpetajast, koolijuhatajast ja võimlemise Instituudi juhatajast koos seisab. Kursuste sooritamisel võib haridusminister erakorralistel juhtumistel vabastada, aga mitte eksamist. Peale nende eksamite (teoreetilise ja praktilise) võib õpetaja ametisse astuda, kuid kinnitatakse ta kooli peale ainult peale lõpulikku katsumist („revideerimist“), mida kursuste juhataja oofamata toime paneb: noor õpetaja annab harilikud tunnid komisjoni ees, mis kursuste juhatajast ja kooli direktorist koos seisab.

Nendest määrustest on näha, et Daanis õpetaja praktilise ettevalmistamise ja tunniandmise oskuse peale palju rõhku pannakse. Umbes sarnane ettevalmistamise viis on ka Tšehhoslovakias, kuid seal nõutakse veel rohkem, teoreetiliste ainete peale pannakse rõhku (nende hulgas on: üldine pedagoogika, kasvatusteaduse ajalugu iseäranis peale XVI a. s., üldine hingeleadus, pedopsüholoogia, keskkoolide ajalugu ja praegune seisukord, keskkoolide õpeplaanid ja seadusandlus, koolitervishoid, üldine ja erilise meetodika).

Ka küsimuse kooli ja kodu vahekorra kohta oli ankeet korraldanud. Sellest on näha, et teistes Euroopa riikides sarnased asutused, nagu meie vanemale komiteed, puuduvad, olgugi et kooli ja kodu vahelisest vahekorrast palju räägitakse ja mingisugune koostöötamine püütakse luua. Sel puhul võeti ka kongressi poolt järgmine resolutsioon vastu: kooli ja kodu vaheline koostöötamine on soovitatav. Kuid lastevanemate mõju ei tohi tungida

õpetaja tegevusesse, tema ametisse nimetamisesse ega ametist tagandamisesse.

Nende võrdlemisi väheste referaatidega ja läbirääkimistega piirdus kongressi töö. Ülepea peab ütleva, et kogu kongress oli rohkem representeerimisele, vastastikusele tutvunemisele ja sõpruse loomisele mitmest rahvusest õpetajate vahel pühendatud, kui tõsisel tööle, otsuste tegemisele, millel rahvusvaheline väärtus oleks. Sellel kongressil püüti ühelt poolt näidata, mis Tšehhoslovakias keskkoolide alal tehtud, kui kõrgel järjel tema keskkoolid seisavad, teiselt poolt—Prantsusmaa kultuurilist mõju maksma panna ning kongressi kaudu teine teisele lähendada rahvaid, kes Prantsusmaa mõju ja protektsiooni all seisavad.

Esimese sihi kättesaamiseks oli:

1) terve rida broschüüre prantsuskeeles välja antud, mis Tšehhoslovakia haridusseisukorraga Euroopat tutvustama pidid; nendes broschüürides leiame kõik, mis haridusoludesse Tšehhoslovakias puutub, selle ajalugu, koolide tunni ja õpeplaanid, haridusstatistika, õpetajate organisatsioonide tegevus, koolikirjandus, tähtsamate küsimuste arutamine (näil. usuõpetuse küsimus);

2. korraldatud näitus, mis keskkoolide seisukorda Tšehhoslovakias pidi iseloomustama; seal olid statistilised tabelid, eksperimentaal-psüholoogiliste katsete joonised, keskkoolide õppeplaanid, õpilaste tööd, õppeabinõude kogud, koolinoorsoo organisatsioonide tegevus jne., isegi jesuiitlased olid kaks tuba läinud enda koolide kohta käiva materjaliga, mis aga rohkem minevikku (17—18 a. s.) kui nende olevikku iseloomustas.

Broshüürid, millega Tšehhoslovakia oma kooliludega teisi rahvaid tutvustab, võivad nii oma sisu kui ka välimuse poolest meile eeskujuks olla ja meil oleks tungivalt vaja lähemal ajal ka meie haridusolude kohta käivat informeerimise materjali valmistada ning prantsuse keeles trükkida. Korraldatud näitusest olen rohkesti andmeid kogunud, mis meil tuleval suvel Ühis-Soome kongressi puhul toime pandava näituse juures ära kasutada võiks.

Et rahvusvaheline keskkooli õpetajate keskkliit (Bureau Int.) prantslaste ja belglaste algatusel tekkinud ning nende poolt juhitakse, siis on arusaadav, et praegused poliitilised suhted ka kongressi peale oma

mõju avaldasid, olgugi, et kongress poliitikaga tegemist ei teinud ja oma ülesandeks isegi võitis rahvusvahelist intellektuaalse ala tegelaste koostöötamist ning nende sõprust sobitada. Selletõttu puudusid kongressilt Saksamaa, Venemaa, Austria ja Ungari, kuna Inglismaa, Ühisriigid, Türgi ja Bulgaaria ennast sugugi ei avaldanud ehk väga tagasihoidlikud olid (ka Rootsi ja Norra). Selle vastu töötasid täie hooga ühelt poolt Prantsusmaa ühes romaani soost rahvastega, teiselt poolt Väike Liit ühes poolakatega.

Nagu juba enne tähendatud, kandis kongress rohkem representeerimise ja informeerimise iseloomu. Selle pärast olid tööle ainult kolm üldkoosolekut pühendatud (peale seda peeti juhatuse koosolekuid, millest ainult „fédératio affiliées“ osa võisid). Representeerimisele ja informeerimisele olid pühendatud järgmised koosolekud ja koosviibimised:

1. Pidulik kongressi avamine, millest Tsheho-Slovakia haridusminister ning mitme riikide diplomaatilised esitajad osa võisid ja kus iga esitatud rahvuse poolt tervituskõne peeti.

2. Keskhariduse näituse avamine ja vaatamine kongressi liikmete poolt, kus juures vastavad seletused anti.

3. Pidulik etendus riigi teatris „Stavovsko divadlo“, kus tshehi rahvuslise helilooja Smetana ooperi „Prodana nevesta“ mängiti.

4. Bankett, mille haridusministerkongressi liikmetele andis.

5. Samasugune bankett, keskkoolide õpetajate seltsi poolt korraldatud.

6. Dejeuner, millega kongressi liikmed - väljamaalased Tsheho - Slovakia ametivendadele revansheerisid.

7. Pidulik vastuvõtmine Praagalinnavalitsuse poolt raekojas, kusjuures kongressi liikmete poolt raekoja kabelis maetud „tundmata sõduri“ hauale pürg pandi.

8. Kongressi lõpukoosolek.

Peale selle olid veel korraldatud ekskursioonid: Praaga linna vaatamiseks, selle ümbrusesse ja Macocha stalaktiitide raiooni.

Et edaspidi kontakti jääda Rahvusvahelise keskkooli õpetajate Burea'ga, palusin selle Bulletin'id mulle saata, kuhu ma lubasin trükkimiseks muretseda andmeid Eesti keskkoolide üle iga küsimuse

kohta, mis Bureau Internationalis kõne alla võetakse.

Selle peale tehti mulle ka ettepanek sammude astumiseks koçdumaal selleks, et ka Eesti keskkooli õpetajate organisatsioon kaalumisele võtaks liikmeks astumise Rahvusvahelisse keskkooli õpetajate ühisusesse (kuhu uusi liikmeid ainult suure väljalikuga vastu võetakse). Kahjuks pidin teatama, austava ettepaneku eest tänades, et Eestis praegu veel keskkooli õpetajate kutseühing puudub (on küll õpetajate Liit olemas, millest alg- ja keskkooli õpetajad ühes osa võtavad). Ei võinud ka suuri lubadusi selles asjas tuleviku kohta anda, sest Rahvusvahelise keskühingu liikmeteks võetakse vastu rahvuslisi „diplomeeritud“ keskkooli õpetajate seltsi, kuna meil 48% keskkooli õpetajatest vastava tsensusse omavad.

Kuigi Eesti õpetajatel praegu võimalust pole Rahvusvahelise keskkooli õpetajate liidu liikmeks astuda, on meil siiski Praagas ärapeetud kongressi kaudu korda läinud nimetatud liiduga ühendust ja läbikäimist sõlmida, tutvuneda teiste maade keskkooli oludega ja küsimustega, mis keskkoolide tegevusse ja õpetajate huvidesse puutuvad. Tähtis on ka see, et sellest liidust peasjalikult romaani ja slaavi soost rahvad osa võtavad, kuna senni meie õpetajaskond ainult Saksa koolioludega tegemist on teinud, Saksa pedagoogilist kirjandust on jälginud ja väga tuntavalt Saksa mõju all olnud. Ka Prantsusmaal on praegu keskkoolide uuendamine päevakorrade võetud, ka Tsheho-Slovakias on peale pikaajalise võitluse saksa surve ning mõjuga haridus rahvuslisele alusele seatud, nii et nende maade tegevusest hariduse, iseär. keskkoolide alal meie mõndagi juure õppida võime. Tsheho-Slovakia oli kongressi puhul nii mitmekülgself ja rikkalikult ettevalmistatud paraadile ilmunud, et võimalus oli tema koolioludega põhjalikult tutvuneda.

Üldine kongressi enese ja sellega ühenduses olevate andmete põhjal saadud mulje on, et meie oma koolidega teistest rahvastest mitte palju madalamal ei seisa: tehniliselt oleme nendel järel, meie koolimajad on viletsamad, halvemini varustatud õpetajatega ning iga-suguste vahenditega; kuid ideeliselt sam-

mume meie uute pedagoogiliste voolude eesrinnas, püüame neid teostada, nii palju kui see otstarbekohane ning mujal läbi proovitud ja häid tagajärgi andnud. Ja meil on neid kergem teostada, sest meil ei ole sissejurdunud traditsioone, mis mujal takistusi teevad. Kui meil õnnestub meie keskkooli uue sea-

duse ning uute õppekavade põhjal lõplikult korraldada ja töötama panna, siis võime loodetavasti tulevatel rahvusvahelistel keskkooli õpetajate kongressidel (järgmine on 1924 a. Varssavis, kuhu meie ka kutse saime ilmuda) sellest uhkusega kõneleda.

G. N.

Soome õpetajate palgaküsimustest.

Soome „Opetajain lehti“ nr. 3. s. a. lõi koolinõunik A. J. Tarjaune artikli algkooli õpetajate palgaküsimusest (Muutamia periaatteellisia näkökohtia hansakoulunopettajain palkkauksesia). Kuna Soomes osa palgast maksetakse kohalikul omavalitsuselt osalt natuuris, osalt rahas, siis see on teind keerulisemaks õpetajate vahetõrki omavalitsustega, ega palk ole tulnud kõikjal ühesuuruseks. Keskmiselt maksetakse omavalitsuselt kõrgema algkooli õpetajale 2000 Smk ja algkoolis pisut üle tuhande. Rahvaedustus kaldub arvamisele, et kogu palga maksaks riik, omavalitsus maksaks mõnesugused lisapalgad (õpilasvähemiku usuõpetuse eest jne.). Igatahes peetakse ebaloomikuks, et õpetajate omavalitsuselt saadava palga suurus on omavalitsuse enese määrata, mis tõttu ei või kindel olla palgade ulatavuses. Teisest küljest ei lepita sellekohase eelnõu palgade normeerimisega seepärast, et see alistaks riigi kontrollile õpetajate palgaolude parandamise omavalitsuse poolt.

Palkade normeerimist säädusega artikli autor kordab järgmisil põhjusil: esiteks mõnedki omavalitsused alandaksid õpetajate palgad miinimumini; riigi määratav palk ei tuleks suurem praegusest palgasummast, seepärast tuleks nõuda riigipalga kõrgendamist; olemasolev kak-

sikolu ei kaoks ka palgade normeerimisega.

Ebarahuldav on autori meelest algkoolide ja kõrgemate algkoolide õpetajate palga vahe: esimesie palk on 70 protsenti teise omast, elukallisuslisad aga esimesil veel väiksemad, nii et kogu algkooli õpetaja palk on umbes 60 protsenti kõrgema algkooli õpetaja omast. Kuigi esimesel lühem tööaeg ja väiksem vastutus, siiski elatismiinimumi seisukohast nii suurt vahet ei saada õigeks pidada.

Palgakõrgendus teenistusaastate järgi on väikene: õpetajate teenistuslisa harilikult ei tõuse üle 14 protsenti esialgselt palgast. Ka riigiteenijate uue palgasääduse järgi ülemail astetel kõrgendatakse palku 3 korda, iga viie aasta tagant 4 protsenti, alamail 4 korda, iga nelja aasta järele 4 protsenti. Nii artikli autor kui õpetajate ühingute keskvalitsus nõuavad nelja palgakõrgendust, iga nelja aasta järele 6 protsenti esialgselt palgast, sel põhjusel, et õpetajad saavad kunni 50 protsenti lisapalka omavalitsusilt, palgalisade juures võetakse arvesse ainult riigipalk.

Lõpuks tõrjutakse tagasi püüe asetada õpetajad riigiteenijate palgajärkudesse: oleks ette näha õpetajate saltumine alamaisse järkudesse kui muidu.

N.

Avalikkude algkoolide hoonete ehitusmääruste eelnõu.

E. Martinson.

Koolimajade küsimus on praegusel ajal tähtsamaist küsimusist meie koolielu korraldamise alal. Pearaskus küsimuse lahendamisel on selles, et omavalitsustel

puuduvad tarvilikud summad koolimajade ehitamiseks. Seda enam aga tuleks siis hoolega järele valvata, et koolimajad otstasbekohaselt ehitataks, et neid ei

tuleks varsti jälle ümber ehitada, mis kooli ülevalpidajalt suuri kulusid nõuaks. Haridusministeerium on nüüd viimaks pika ootamise järele avalikkude algkoolide seaduse § 28 teostamiseks jõudnud kokku seada algkoolide hoonete ehitusmääruste eelnõu, milles üles seatakse nõuded, millele peavad vastama ajakohased koolimajad ja millest tuleb kinni pidada koolimajade ehitajail.

Avaldame oma arvamise nende määruste tähtsamate paragrahvide kohta.

Täiesti õige on § 1. ülesseatud nõue, et koolimaja asupaik peab olema kuiv, võimalikult kõrgem oma ümbruskonnast ja võimalikult kooliringkonna keskpäigas.

§ 2. määrab ära asutused, mille lähedusse ei tohi koolimaja ehitada. Nende asutuste loetlustele tuleks juure lisada ka „Avalikud majad“, kui sarnaseid asutusi kusagil lubatakse eksisteerida. § 2. peaks ka tähendatud olema, et koolimaja lähedusse ei tohi avada selles paragrahvis nimetatud mittesoovitavaid asutusi. Ka ei peaks koolimaja ehitamisel taganetama mõne joogimaja või muu mittesoovitava asutuse eest, nagu seda § 2-est välja lugeda võib.

§ 4. järgi peab koolil olema õpilaste mängu- ning spordiplatsiks vähemalt 5 ruutmeetrit maad iga õpilase kohta. Helveetsia kooliseadus (Verordnung betreffend das Volksschulwesen von 7. April 1910., § 19) nõuab seks otstarbeks iga õpilase kohta vähemalt 8 ruutmeetrit maad. Viimast normi ei võiks meil suureks pidada, sest nüüd on nõuded õpilaste spordi ja mängu kohta suuremad, kui 1910. aastal ja saavad kindlasti veelgi suurenema lähemas tulevikus, kus laste füüsilise arenemise peale kahtlemata rohkem rõhku panema hakatakse. Ei käi need määrused ju ka olemasolevate vaid uute asutatavate koolimajade kohta. Vähemalt maal peaksime tarviliku maaala leidma.

§ 9. nõuab, et klassitubade aknad oleksid juhitud vastu edelat või kagut või lõunat. Lõunakaar oleks vaja kõige ettepoole nihutada. Meil põhjamaal oleks parem, kui päikese mõju klassitoa õhu peale kestvam oleks. Põletavaid ja õpitööd segavaid päikesekiire võime ju varjata õredate eesriietega, mis ju tarvilikud on ka vastu edelat või kagut juhitud klassitubades.

§ 12. näeb ette, et igal 6-klassil. algkoolil peavad olema vähemalt järgmised ruumid:

1. Klassiruumid, vastavalt kavatsetavale klasside arvule,
2. käsitööklass,
3. looduslookabinet ja õpevahendituba,
4. rekreatsioonruum, mis ühtlasi ka võimlemisruumiks,
5. õpetajatetuba,
6. kantselei, mis ühtlasi ka arsti vastuvõtmisruumiks,
7. söögituba ühes köögi ja sahvriga,
8. riiehoiuruum,
9. eesruum (vestibüül),
10. tarviduse järgi õpetajate korterid: perekondadega õpetajaile vähemalt 3 toa ja köögiga, vallalistele 2 toaga,
11. teenijate korterid tarviduse järgi,
12. väljakäiguruumid, eraldi poeglastele ja tütarlastele.

See § on üks tähtsamaist. Kui koolil on palju ruume igasuguseks eriotstarbeks, siis võidab muidugi selle läbi koolitöö edukus. Kuid teistest küljest on võimata kooli ülalpidavaile omavalitsusasutusile esitada liig suuri nõudeid kooliruumide suhtes, sest et omavalitsused on majandusliselt väga raskes seisukorras. Liig suurte nõuete esitamine võiks sellega takistavalt mõjuda koolimajade ehitamise ja ühtlasi sellega ka 6-aastal. algkooli elluviimisele. Kuid siiski tuleks eduka koolitöö huvides 6-klassil. algkooli majade ehitajaile pisut suuremad nõuded esitada, kui seda teeb ministeeriumi eelnõu. Ei ole soovitav, et võimlemine sünniks rekreatsioonruumis, vaid selleks tuteks eriruum ehitada, mida ka mõneks muuks otstarbeks võiks kasutada (koolipidudeks, laulmiseks jne.). Võimlemisruumis olgu õhk võimalikult täiesti puhas — muidu ei maksaks üldse võimeldagi. Rekreatsioonruumis viibivad aga lapsed igal vahetunnil, nii siis ka enne võimlemistunde, ja ei saa seal juttu olla täielikust õhu puhtusest. Peale selle peaks igas 6-klassil. algkoolis olema loodusloo klass.

§ 13., mis räägib õpilaste ühiseluruumidest, on paigutatud enne §§, mis kõivad 4-klassil. algkoolide ruumide kohta. Vormiliselt võiks sellest järeldada, nagu ei oleks 4-klassil. koolidel ühiselumaju tarvis. Asi ei ole aga mitte nii: 4-klassil. algkoolid asuvad suuremal jaolt maal,

kus lapsed kaugelt koolis käivad ja sagedasti terve nädala koolimajas viibivad. §§ 13. ja 14. tuleksid sellepärast üksteisega ümber vahetada.

§ 14. määrab ära 4-klassil. algkooli ruumid. Muu seas on ette nähtud ka teenija korter, mille kööki ka õpilased tarvitada võivad. See ei ole aga sugugi soovitatav, et lastel oma kööki ei ole, eriti veel siis, kui koolis on ka õpilaste ühiselumaja.

§ 15. järgi peavad perekondadega õpetajate korterid olema omaette sissekäiguga ja kooli- ning õpilaste eluruumidest eraldatud. Oleks soovitatav, et see nõue oleks maksev kõigi õpetajate korterite kohta.

§ 30. määrab ära koolimajade seinte värvi (hele värv). Ei ole vist otstarbekohane seinte värvi tooni sunduslikult normeerida. Värv tooni juures ei ole mõõduandev mitte ükski tema „heledus“, vaid ka tema kunstinõuete kohasus.

§ 34. näeb ette, et õhutõmbelöörid peavad olema ühenduses korstnaga. Iga-kord ei tarviise see aga sugugi nii olla, näit., kui koolil on elektriventilatsioon eritõmbelööridega.

§ 40. seab üles nõuded laste väljakäigukohtade ehitamise kohta: nad olgu varustatud tõmbetoruga ja eraldi poegning tütarlastele. Selle § järgi võib aga ka nii ette kujutada et õues asub laudadest kokkulöödud kong, laudadest vahesein vahel, puust „korsten“ otsas, seintest tungib tuul ja tuisk läbi, — nagu nad suuremalt jaolt meie koolimajade õues asuvad, seda omapäraselt „kaunistades“ ja lastes „esteetilisi tundeid äratades“. Sarnaste kongide ehitamiseks pole vaja haridusministeeriumi määrust. Tuleks nõuda, et laste väljakäigu kohad oleksid soojad ruumid.

§ 51. näeb ette, et maakoolide majandushoonete vajaduse määrab ära maakonnakoolivalitsus. Kuid mitte ükski nende hoonete vajadus (s. o. kas neid vaja on või mitte) ei tule jätta maakonnakoolivalitsuse määrata, vaid ka lähemate määruste väljaandmine nende ehitamise kohta tuleks anda maakonnakoolivalits. hooleks.

Need üksikud märkused ei vähenda muidugi määruste eelnõu tähtsust. Oleks soovitatav, et haridusministeerium avalikude algkoolide hoonete määrused lähemal ajal maksuma paneks. Lõpp.

Kooli laulmise raamatute ülevaade.*)

V. Tammann.

Teadusliste õppeainete jaoks on võimalik tarbekorral koolikirjandust muretseda tõlgete kaudu enam arenenud rahvastelt, kui ainult vastavat keelt osatakse ja omas keeles tarvilik terminoloogia ei puudu. Laulmise ja muusika, kui kunstialale kuulduvate ainete juures pole see kaugeltki samal määral läbi viidav, väljaarvatud muidugi nende ainete teoreetiline külg. Ühe rahva poolt hää meelega lauldav või mängitav ja tema seisukohalt hää laul või mängupala ei tarvitse sugugi sama hää olla teise rahva seisukohalt, kelle muusikaline maitse ja tundmuste avaldusviisid teistsugused ja kes võib olla, hoopis teiselaadilise laulu ja mänguga harjund. Ühe rahva muusikaline materjal peab siis loomulikult välja olema arenend tema omapärasest ja ehtsast rahvalaulust ja mängust.

* Ruumi puudusel trükkis avaldamine kauemat aega viibinud. Toimetus.

Mis Eesti muusikaelusse puutub, siis on meie muusikalist maitset aastasadade kestel vägistada ja võorastesse rööbastesse väljendusviiside suhtes juhtida püüdnud võõrad, meid valitsevad rahvad, oma laulmis- ja mängimisviise päale surudes küll kooli ja kirjanduse, iseäranis aga kiriku kaudu. Kooli ja kirjanduse kaudu on see vägistamine võinud, õnneks, teostada ainult viimase aastasaja jooksul, sest et enne seda aega meil kooli veel ei olnud ega osatud ka kirja. Küll on aga kirik oma mõju võinud õige mitme aastasaja jooksul tarvitada meie omapärase rahvalaulu ununemiseks ja hävitamiseks. Igatahes on lugu praegu nii, et meie maitse päris üldiselt väänatud on, meie ei taipa sugugi endiselt vana Eesti rahvalaulu laadilist ilu, küll aga kiidame Saksa laadilist muusikat.

Siin peab aga muutus varem või hiljem sündima ja meie muusika-, kooli-

ja kirikutegelased on kohustatud seda silmas pidama, sellest teadlikud olema ja seda läbi viia katsuma.

Senni on aga meil selles suhtes alles pea kõik tegemata. Meil puuduvad täpsed teated meie muistse rahvalaulu avaldusviiside kohta isegi meie kõrgema muusikalise haridusega isikutel. Meie üsna rikkalikud rahvalaulude kogud seisavad luku taga, neid pole senni tõsiselt uuritud ega trükitis avaldatud. Meie omapärase rahvusliku muusika edendamine ja väljatöötamine seisab alles algastmel.

Laulmisel on aga veel teine, peaaegu sama tähtis element, sõnad. Ka nende poolest, iseäranis lastelaulude sõnade poolest, pole meil praegu veel kuigi kaugele jõutud. Häid lastelaule võime sõrmedel üles lugeda. Sama kui laulude viisid ja muusikaline külg, peavad ka sõnad rahvalaululaadilised olema, aga üks ole võõrsilt laenatud riimitud salmikud hoopis ära lämmatanud meie vanad regevärsid. Ka siin seisab pea terve töö praegu alles ees.

Katsun anda lühikese ülevaate meie koolikirjanduse kohta laulu alalt. Teen seda raamatute ilmumise järjekorras.

1862. aastal, s. o. 60 aastat tagasi, avaldas Johann Voldemar Jannsen raamatukesé „Eesti laulik“, mis sisaldas 120 ühehäälset lauluviisi ühes tekstiga. Peaaegu kõik viisid selles kogus on sakslastelt laenatud. Ainult üks või kaks eestilaadilist rahvaviisi on Jannsenil käepärast olnud Saksa viisidele juure lisada. Eesti heliloojate viise, mõned arvatavasti autori enese poolt loodud viisid välja arvatud, ei leidu selles kogus, sest Eesti heliloojaid polnud siis veel olemaski. Laulude sõnad on peaaegu täiesti Jannseni enese kokku säätud või Saksa keelest tõlgitud. See laulude kogu oli vist üks esimestest, kust ka koolilaste jaoks laule võis leida, ja niisuguse võõrsilt kraabitud primitiivse kräämiga katsus meie esimene rahvamees meie muusikalist nälga kustutada. Peab tähendama, et Jannsen laulude loojate nimesid mitte pole juure märkinud, vist oli tal viimati eneselgi piinlik näha, et kõik olid Saksa viisid.

10 aastat hiljem, 1872 a. andis tolleaegne tähtsam kooli- ja poliitikamees Carl Robert Jakobson välja väheldase laulude kogu „Rõõmus laulja“.

Selles kogus, leiame juba neli Eesti rahvaviisi: Kiigu, liigu, laevukenel Miks sa nutad, lillekene? Meil aiaäärne tänavas ja Rahuline meel. Harmoniseerinud on need viisid meie esimene omapärane helilooja Aleksander Saebelman, varjunimega Kunileid, kelle iseseisvalt komponeeritud laul „Mu isamaa on minu arm“, ka juba selles kogus leidub. Pääle selle on Jakobson kogusse paigutanud 4 Soome rahvaviisi ja 3 Soome heliloojate laulu. Ülejäänud 10 laulu on teistelt rahvustelt laenatud. Peab lugupidamisega konstateerima Jakobsoni õiget instinkti Eesti omi rahvaviise ja vennasrahva Soome viise enam tarvitusele võtta ja võõralaadiliste eriti Saksalaadiliste laulude protsenti vähendada.

Ka laulude sõnade poolest on Jakobsoni raamatukeses lugu hoopis parem kui Jannsenil. Koidula luuletusi leidub siin 6, Jannseni omi 5, siis veel A. Reinvaldi, Linnutaja, Körberi, Malmi luuletusi. Kahehäälseid laule leidub Jakobsoni kogus 6 nummert ja kolmehäälseid — 5 nummert, ülejäänud 11 laulu on segakoori jaoks kirjutatud.

Umbes ühel ajal Jakobsoniga andis välja J. Jung laulude kogu nimega „Laulud kahe ja kolme häällega ja kaanonid“. Jungi kogu on aga Jakobsoni omast palju nõrgem. Jung on tõlkinud oma kogusse terve rea enamasti üsna kõhnu Saksa laulukesi ja kaanone. Päris õnn, et see kahjulik raamatukene koolidesse liig laiali ei lagunenud. 1878 aastal ilmus selleaegse Tartu õpetajate seminaari õpetaja A. Grenzsteini sulest „Kooli laulmise raamat“ kuues jaos, kolm esimest jagu küiakooli ja kolm viimast kihelkonna kooli jaoks määratud. See Grenzsteini kogu seisab märksa kõrgemal juba nimetatud kogudest.

Tema on isegi meetoodiliste nõuete kohaselt koolide jaoks kokku säada katsutud. Autor on omale sihiks säädnud õpilasi lauluõpetuse abil nii kaugele viia, et nad ununud laule nootide järele uuesti meele tulefada ja kergemaid uusi viise laulda võiksid. Nootide järele arusaamisega laulmise saab Grenzstein oma raamatu I jaos laulmise õpetuse aluseks. Üsna palju on raamatus toodud hääle harjutusi ja nimelt nootide järele laulmiseks, õige mitu Eesti rahvaviisigi on raamatusse paigutatud. Nagu

Grenzstein ise raamatu eeskönes kurdab, on tal suur puudus olnud hääde lastelaulu sõnade poolest. Pääle selle kui raamatu algul on toodud säedused, mis autori nõudmisel peab tähele panema nii õpetaja kui õpilane, ja antud lühike seletus nootidest ja nende kirjutamisest joonestikule, järgnevad esialgsed harjutused ja viisikesed, koosseisvad kolmest helist: sol-la-si. Esimesed viisid on lihtsad Eesti rahvaviisikesed. Edasi lisatakse ülemine do juure ja saadakse nõnda C-duuri ülemine tetrachord: sol-la-si-do.

Edasi harjutatakse läbi C-duuri alumine tetrachord: do-re-mi-fa, liidetakse ülemise tetrachordi külge, mille tagajärjel esineb terve C-duur heliredel. Pääle mõne harjutuse ja viisikese duur heliredeli piirides võetakse ülemisele do-le varsti re ja mi juure ja lauldakse harjutusi ja laulukesi ühes nende kõrgemate nootidega. Siis võetakse harjutusele väike terz-aste ja moll — kolmköla ja rahvaviisikene moll — helitõus. Edasi järgnevad harjutused ja viisikesed pausidega, mille juures harjutatakse ka taktirõhkusid tähele panema $\frac{4}{4}$ taktil esimesel ja kolmandal löögil, kui ka pikenduspunkti noodi kõrval. Ühtlasi tutvustatakse risti ja beega ja lastakse viimaseid ka lauluviisikestes esineda. Siis järgneb kolmneljandik taktil ja eelakti selgitamine ja viisikesed, kus viimased esinevad. Edasi seletatakse duurheliredeli koosseisu, nimelt missugused astmed on poole- ja missugused tervetoonilised. Pääle selle järgnevad harjutused ja viisikesed g-duuris, ühtlasi ka kaksneljandik taktil.

Edasi proovitakse juba kahehäälsel laulmist: oktaavides, sekstides, terzides ja ka segamini, millele järgnevad kaks-kolm lihtsat kahehäälsel laulukest. Viimaks on duur-heliredeli pääastmete (1, 3, 5, 8 ja 1, 4, 6, 8) harjutused ja koraaliviis: „Oh võtkem Jumalat“. Raamatukese lõpul on tehtud temas leiduva laulmise materjaali ülevaade ühes mõnesuguste meetoodiliste näpunäidetega õpetaja jaoks.

Grenzsteini koolilaulmise raamatu II jagu algab duur-heliredeli astmete kindlaks määramisega millele järgneb üks laul C-duuris. Siis minnakse G-duuri pääle üle ja selgitatakse, miks siin f asemele fis tuleb võtta. G-duuris on toodud ka kaks laulukest. Siis järgneb D-duur heliredel ja laul selles duuris,

edasi A-duur ja viis selles duuris. Sää vahel harjutatakse punkteeritud kaheksandik noote järgnevate kuueteistkümnendikkudega ja tuuakse laul, kus esinevad need kombinatsioonid. Edasi asutakse p, f, ja crescendo laulmisele ja lauldakse mitmesuguse hääljõuga F-duur heliredel, mõni harjutuspala ja lauluviisikene selles duuris. Edasi järgneb $\frac{6}{8}$ taktiliigiga tutvustamine ning harjutus ja laul selles taktiliigis. Sellele järgneb a-moll heliredel. On seletatud temas esinevate tervete ja pooltoonide järjekord, mõni mollkolmköla harjutus, millele järgneb a-mollis kirjutatud Eesti rahvaviis „Kurval meel kōnnin mina.“ Edasi on mahutatud 4 laulu, millest 2 duuris ja kahes esineb keskel väike modulatsioon molli. Pääle selle järgneb d-moll heliredel, ning harjutus ja lauluviis d-mollis. Lõpeb II jagu kolmkölaharjutusega ja kolmehäälsel koraaliga: „Oh võtkem Jumalat.“

Grenzsteini kooli laulmise raamatu III jao algul seletab autor, et noodiõpetus seda jagu käsitades laulude laulmise puhul ette võetagu. Lapsi aidaku juhtida oma jõu ja nõuga laulukestest aru saama järgmised küsimused: Mis helitõus on käesolev laul? Kust seda ära võib tunda? Missugused teised laulud on samas helitõus? Missugune taktil on laulul? Missugused noodid ja sõnad on iseäranis rõhutada? Mitu taktil on laul pikk? Mitmesse jakku langeb käesolev viis? Kudaviisi on ta laulda: rõõmsalt, kurvalt, tõsiselt? Võiks ka lasta lapsi nimetada käesoleva laulu noodid nime ja pikkuse järele, lasta lapsi üles kirjutada heliredel, milles laul liigub, või jälle kirjutagu lapsed see ehk teine õpitud lauluviis pääst üles. Häähharjutusi, mida III jao lõpul 25 nummert leida, käseb autor iga tunni algusel hoolega laulda, samuti kästakse ka p ja f laulmist sagedasti harjutada, võimalikult kas või iga häähharjutuse puhul. Kolmanda jao sisuks on 12 ühehäälsel, 11 kahehäälsel ja 2 kolmehäälsel laulu, mis aga läbi-segi on paigutatud nähtavasti ilma mingi plaanita, nagu see oli sündinud I ja II jaos, kus laulud esinesid näitustena noodiõpetuse juure ja arenesid järjesti kergematest raskemateks.

Grenzsteini koolilaulmise raamatu IV jaos esinevad jälle laulud: 9 ühehäälsel, 10 kahehäälsel ja 7 kolmehäälsel. Nende

väljavalik ja järjekord on nähtavasti samuli juhuslik kui III jaoski, üldiselt on nad aga raskemad nii rütmiliselt kui ka käikude poolest eelmiste jagude lauludest. Laulude järele on paigutatud kokkuvõtte nootide kõrguse ja pikkuse õpetusest, samuti ka heliõugudest, intervallidest, taktiilikidest, taktiilöömisest jne. Lõpeb IV jagu hääleharjutustega, nagu III jagugi, mida autor päale C-duuri soovitab ka teistes heliredelites laulda.

Raamatu V jagu on samalaadiline kui neljas ja kolmaski, sisaldab 10 ühehäälsel, 11 kahehäälsel, kolm kolme- häälsel ja ühe segakoori laulu ning lõpul 19 nummert hääleharjutusi. Samasugune on ka viimase kuuenda jao kokkusead: läbisegi mahutatud 4 ühehäälsel, 8 kahe- häälsel, 10 kolme- häälsel laulu ja 5 nelja- häälsel segakoori laulu ja lõpul hääle- harjutused.

Olen Grenzsteini laulmise raamatu juures meelega pikemalt peatunud, tema sisu ära jutustades, sest see raamat oli suur samm edasi meie selleaegses kooli laulukirjanduses. Tema kõige väärtusli- kumaks küljeks on tema metoodiline aine käsitamise katse raamatu I ja II jaos, mis näidata tahtis selleaegsetele õpetaja- tele, et laulmise õpetus ei pea seisma mitte laulude mehaanilises kätteõpetami- ses kuulmise järele, vaid õpilaste ise- tegevuse äratamises ja arusaamisega noo- tide järele materjaali omandamises, mille tagajärjed palju kindlamad saavad. Ehk Grenzstein raamatu I. ja II. jagu küll konspektiivset laadi kannab, ehk temale materjaali järjestamise suhtes kergemalt raskemale nii mõndagi ette heita võib ja praktilise laulmise jaoks vastavaid laule ja näiteid palju rohkem olema peaks, jäi Grenzsteini raamatule siiski püsiv väärtus mitmeks ajaks ja oleks tema meie koolide lauluõpetusele tugeva tõuke edenemiseks annud, kui mitte varsti järgnev venestuse ajajärk meie lauluõpe- tust koolides hoopis kiratsema poleks pannud. Ka laulude kogu ja sisu poolest oli Grenzsteini kooli laulmise raamat üsna tähtsapanemisvääriline. Üle 140 laulu hulgas on temal 15 Eesti rahvaviisi, 9 Itaalia rahvaviisi, 9 Saksa rahvaviisi, 5 Vene-, 4 Soome-, 5 Tšehhi-, 5 Inglise ja 3 Prantsuse viisi, 28 laulu on Eesti heliloojate omad, nende hulgas 18 viisi A. Grenzsteini enda loodud, 4 Dr. Her- manni, 2 J. Jungi, 1 A. Kunileidi jne.

Ligi 30 laulu on Lääne-Euroopa heli- loojate loodud ja 22 koraaliviisi. Ühe- häälsel laule on raamatus — 67, kahe- häälsel — 46, kolme- häälsel — 23 ja segakoori laule — 4. Laulude sõnu on Grenzstein valinud rahvalaulude hulgast 8-le laulule, Koidula luuletusi on tarvi- tatud laulude tekstiks 14 korda, A. Rein- waldi luuletusi 7-me laulu jaoks, Dr. Veske luuletusi 4 laulu jaoks, Fr. Kuhl- barsi ja M. Körberi omi — 3 jaoks jne. Ise on aga Grenzstein pidanud teksti looma tervelt 48-le laulule.

Kümmekond aastaid päale A. Grenz- steini kooli laulmise raamatu ilmumist algas meil rahvakoolide venestamise aja- järk, millal vene inspektorid koolide katsumisel venekeelsete hümnuste ja Wene rahvalaulude oskamist ja ettelaul- mist nõudma hakkasid. See asjaolu pani lauluõpetuse meie koolides kiratsema. Warsti hakkasid ilmuma meie kooli- desse ka venekeelsed koolilaulude kogud. Mõnel neist tekkisid lisad, kus toodi ka eestikeelseid laule. Üks niisugustest oli Riias ilmuv „Gusli“, mille esimene trükk müügile saadeti 1890 aastal ja mida õige mitu trükki paarikümne aasta jooksul Eesti koolides ära tarvitati. Gusli eesti- keelsete laulude osa kokkusäädjaks oli Riia kooliõpetaja G. Pärn. I. trükis leidus 30 eestikeelset laulu. III. trükis tõuseb eestikeelsete laulude arv 122 päale. Nen- dest on 54 kolme- häälsel koraali ja 68 ilmalikku laulu. Ilmalikkudest lauludest on 19 Eesti rahvaviisi ja 27 Eesti heli- loojate viisi, nende hulgas 10 Dr. Her- manni, 4 Aleksander Läte, 3 F. Säbel- manni, 27 Kappeli loodud laulu, siis veel 7 Soome rahvaviisi ja 13 võõraste rahvaste heliloojate tööd. Kahehäälsel laule oli kogus 9, teised 113 laulu olid kõik kolme- häälsed. Laulude sõnad oli 54 koraalil kiriku lauluraamatust, 16 rahvalaulu oli tekstiks tarvitatud, 7-me laulu tekst on A. Piirikivi oma, 6 laulu — Koidula oma, G. Pärn on ise 7 laulu sõnad kokku säädnud jne.

Üldse oli G. Pärni koolilaulude välja- valik kaunis eestipärane nii viiside kui ka sõnade poolest ja nimelt sellepärast, et Eesti muusika kirjandus vahepeäl oli edenenu, oma rahva keskelt oli tõsisema muusikalise haridusega heliloojaid, kui ka andekaid luuletajaid tekkinud. Puudu- seks oli kogul metoodiline korraldamatus, kergemalt raskemale, kergete ja huvita-

vate lastelaulude puudus, samuti hääleharjutuste, kui ka ühehäälsete laulude puudus ja kahehäälsete nappus. Raamat lõpeb õige lühikese noodiõpetusega ja intervallide harjutusega, mis aga ainult kahe ja poole leheküljele mahutatud ja sarnasel kärbitud kujul pole neil pea mingit väärtust.

Umbes samalaadilise koolilaulmise- raamatu, kui G. Pärni „Gusli“, andis välja 1900. aastal helilooja J. Kappel, kes Peeterburis elas. Viimase „**Kooli laulmise raamat**“ on nii mõneski suhtes Pärni kogust huvitavam, nimelt on laulude harmoniseerimine Kappeli raamatus värskem, asjatundlikumat kätt on selle raamatu kokkusaadmisel palju enam tunda. J. Kappel kaebab eessõnas, et selle raamatu kokkusaadmine ei olnud sugugi nii kerge kui ta esialgul arvanud. Juba laulude väljavalimine sünnitanud suuri raskusi. Oli lauluviis kõlbulik, siis olid sõnad sündmatud, kui sündisid sõnad, siis oli jälle tihti viis halb. Raskusi sünnitanud ka laulude harmoniseerimine, sest Kappel leidis tarviliku olevat laule nõnda säada, et neid niihästi kahe kui kolme, osalt ka nelja häälega võimalik laulda oleks. Selle töö on siis autor enamalt jaolt ise ära teinud. Laulud Kappeli kogus ongi enamasti suurte ja väikeste nootidega trükitud. Kolmehäälse koori jaoks on suuremalt trükitud noodid, kahe ja neljahäälse koori puhul laulavad teine ja neljas hääl väiksel trükitud noote.

Kappeli kooli laulmise raamatu laulud rühminevad järgmiselt: 26 venekeelset laulu, 35 eestikeelset vaimulikku laulu, millest enamjagu rütmiliselt huvitavamaks on säätud ja viimaks 45 ilmalikku eestikeelset laulu. Kappeli enese loodud laule on kogus 14 nummert, teiste Eesti heliloojate, nagu Kunileidi, M. Hermann, Dr. Hermann, A. Thomsoni, K. Tärnpu, A. Läte ja F. Säbelmanni viise ühtekokku 8 nummert, ülejäänud laulud on võõrsilt laenatud. Laulude sõnu on loonud T. Riomar kümnele laulule, J. Riomar üheksale laulule, L. Koidula luuletusi on tarvitatud 9 korda, A. Grenzsteini omi 6 korda, Eiseni omi 5 korda, Eesti rahvalaule 4 korda jne. Kappeli koolilaulmise- raamatut tuleb pidada üsna kenaks laulude koguks, kust õpetaja tarbekorral nii mõnegi huvitava numbri leida võib.

Umbes samal ajal kui Kappeli raamat, ilmus ka Dr. K. A. Hermann kolme- häälsete laulude kogu „**Iluhääled**.“ See on õige rikkalik kogu, sisaldab tervelt 162 nummert, nendest 106 vaimuliku ja 65 ilmaliku sisuga laulu.

Laululoojate järele jagunevad Dr. Hermann „Iluhääle“ laulud järgmiselt: 31 laulu on Dr. Hermann enese loodud, 29 koraali on kogusse paigutatud, siis esinevad 12 Eesti rahvaviisi, teiste Eesti komponistide laule on kogus 20 nummert, nii — 5 Miina Hermann, 3 F. Säbelmanni, 2 Sprenk-Läte, 1 Kappeli ja 1 K. Tärnpu laul. Võõraste komponistide hulgas silmame nimesid, nagu: L. v. Beethoven 3 lauluga, Schubert 3 lauluga, S. Bach 2 lauluga, Borinjanski 3 lauluga jne. Laulusõnadega on Dr. Hermannil palju tegemist olnud. Tervelt 53 laulule on ta ise pidand sõnad kokku säadma, küll tõlkima, küll hoopis uued looma. Ja et Dr. Hermann nagu teada, esimese numbri luuletaja ei olnud, kannatas terve laulude kogu sellepärast teatava sõnade ühekülgsuse ja osalt ka labasuse all. Häid lastelaule otsid kogust asjata. Dr. Hermann ja Kappeli laulude kogusid võrreldes peab ütleva et Kappeli kogu küll vähem, aga muusikaliselt hoolsamini ja huvitavamalt välja on töötatud ning liikuvam tarvitamiseks on. Dr. Hermann kogus on aga laulmise materjaali rohkem, iseäranis mis puutub vaimulikkudesse lauludesse.

Aastal 1902. ilmus ka Aleksander Lätelt väike aga huvitav kogu kahe- ja kolmehäälsed laule nimega „**Sõja laulud**“ isamaakaitsjatele ja koolidele. Kogu sisaldab 14 laulu, millest 13 Läte enese loodud. Nagu nimi juba näitab, sisaldab kogu sõja- või marsilaule, kaks viimast nummert on turnijate laulud. Nii muusika, kui ka sõnade poolest on laulud leidlikud, hoogsad, värsked ja tujutabavad. Mitmed nendest on sõnade kui ka viisi- poolest juba päris hääd laste laulud. Koolides lauldakse Läte laule ikka hää tuju ja eduga, sündsad on nad muidugi ka laulda võimlemistundidel ja marssimistel.

Samal aastal andis M. Tõnisson välja laulude kogu „**Kukulind**“, 50 kahe- käälega laulu; 35 nendest on M. Tõnissoni enese laulud ja 15 võõrsilt laenatud, samuti on enama jao laulude sõnad Tõnissoni enese vaimusünnitused. Muusi-

kaalne külg on lauludel, iseäranis Tõnisoni omadel, nii harmooniliselt kui ka rütmiliselt üksluine ja igav, puudub pea täiesti modulatsioon ja rütmiline elavus. Sõnad on tihti labased vemmälvõrsid. Kõik see teeb „Kukulinnu“ nõrgaks ja maitsetuks katseks, mis väga hästi ka ilmumata oleks võinud jääda.

1908 aastal ilmus Fr. Kuhlbarši lauludekogu „Koolikannel“, mis sisaldab 176 ühe-, kahe-, kolme ja neljahäälsel laulu. Ühehäälsed neist on 14 laulu, kahehäälsed 110 laulu, kolmehäälsed 31 ja neljahäälsed 3, pääle selle ligi paarkümmend keerdlaulu või kaanoni. Laulude väljavalik on järgmiselt toimetatud: Eesti rahvaviise 10, muude rahvaste viise 20, Eesti heliloojate laule 12, kõik teised laulud on võõrsilt laenatud, peaaesjalikult sakslastelt ja mitte alati tähtsamatelt komponistidelt. Laulude sõnad on suuremalt osalt Fr. Kuhlbarši enese luuletatud, nimelt 176 laulust on 138 laulu sõnad autori enese poolt valmistatud, Koidula luuletusi on 6 korda tarvitatud, Kalevipoja värse 5 korda, rahvalaule 3 korda jne. Ehk „Kooli kandle“ laulude arv küll õige suur, 176 nummert, ei või siiski ütelda, et ta teistest, enne teda ilmunud laulude kogudest kõrgemal seisaks. Väärtusliku materjaali

kõrval leidub temas kaunis palju vähem väärtuslikka võõrsilt laenatud laulukesi, laulude harmoneerimine on ka osalt üksluine ja pääliskaudne, ka laulude sõnad põevad enamasti ühekülguse ja vahel igavuse haigust, vahel segab ka nende sentimentaalne toon. Ka paistab silma laulude metoodilise järjestamise puudus raamatukese tarvitamisel. Siiski võib ka Kooli kandlest ühte ja teist laulmise materjaaliks välja valida.

1910 aastal andis hra K. Ruut välja kolme heftilise kooli lauludekogu. I heftis on 18 ühehäälsel laulu, millest 3 Eesti rahvaviisi, 2 Saksa rahvaviisi, 1 hra Ruudu enese loodud viis jne. Teiste Eesti heliloojate laulud puuduvad I jaos. Sõnu on loonud lauludele: autor ise 7 laulule, K. A. Hermann 2 laulule, A. Haava ka 2 laulule jne. Autor on katsunud säada laulud metoodilise järjekorda kergemalt raske-male, nii — kitsamate astmetega ja kitsama hääleulatusega viisid ettepoole ja laiemal ulatuselised taha poole, samuti ka rütmiliselt keerulisemad kombinatsioonid ka tahupoole. See on heftikesel väärtuseks, mida teised laulukogude kokkusaadjad, pääle A. Grenzsteini, mitte pole tarvitliselt tähele pannud.

Järgneb.

Eesti esimene hariduskongress.

Kongress peeti läinud aasta 28., 29. detsembril Tartus Vanemuise ruumides. Kongressi kokkukutsujaks ja tegelikuks korraldajaks oli karskusliit. Korraldajate poolt oli hääleõiguslise liikmena kongressist osa võtma kutsutud igast hariduskultuurilisest organisatsioonist üks edustaja. Sel teel sai kongressi koosseis õige kirju: 22 haridusseltside, 14 karskusseltside, 15 noorsoo organisatsioonide edustajat, 4 edustajat spordi seltsidest, 7 raamatukogu seltsidest, 14 õpetajate ühingute edustajat, muusika- ja lauluseltsidest 4 edustajat, üliõpilaste organisatsioonidest 5, ühistegelitest asutustest — 7, rahvaülikooli seltside edustajaid 1, haridusministeeriumist 2, teatritest 2, koolinõunikke 13, haridusosakondade juhatajaid 3 ja gümnaasiumi juhatajaid 1, kokku 114 osavõtjat.

Kuna kongressi ülesandeks oli seatud vabaharidustöö sihtjoonte äramääramine

lähema tuleviku jaoks, siis olid korraldajad kongressi töökavasse võtnud referaate ja ettekandeid õige mitmesuguste küsimuste üle haridustöö alalt väljaspool kooli. Vabaharidustöö koosneb nii paljudest üksikutest osadest, et nende põhjalik käsitamine ühel kongressil võimata on.

Läinud kongress kinnitas seda. Tema töökavas olid mitmed küsimused, mis erikongressi oleks väärinud. Selle tõttu puudutati kongressil mõndagi laiaulatuslist haridusküsimust ainult ladvall ja võeti vaielusteta resolutsioone vastu, mis ilusate sooviavaldustena ammuugi liikumas olnud. Kongressi kandvamaks ja praktiliselt suurema tähendusega tulemuseks võiks lugeda organisatsioonide koondamist haridusliiduks. Haridusliidu põhikirja projekt võeli kongressi poolt vähemate muudatustega vastu ja valiti korraldav toimikond.

Toome siin kongressi töö ettekannete sisu kokkuvõtetena ja vastuvõetud resolutsioonid.

Kongressi esimesel päeval esines pikema referaadiga J. Annusson: „Ülevaade vabaharidustöö praegusest seisukorrast Eestis ja vabaharidustöö päeva ülesanded“, puudutades omas ettekandes järgmisi mõtteid:

Elu nõuab meilt uusi töötamisviise. Peame heitma endi töömetoodist schabloni. Oleme asetatud kultuurilisse võitlusesse ja võistlusesse. Oleme õppinud võõras keeles. Meie koolis valitses võõras vaim. Kooli õppekavad ei andnud midagi elu jaoks. Seltskondliselt areneda sai ainult seltsides. See põlv, mille kanda riigiloomise raskused langesid, on nii kasvanud. See on andnud ja annab ennast tunda. 2% rahvast astub iga aasta kooli. Koolil on palju oludest tingitud puudusi. Pole lootust, et mass kooli mõjul ümber muutuks. Seks peab teisi teid otsima. Kooli kõrval tuleb rõhku panna täiskasvanute haridusele. See osa haridustööst on kõneleja arvates palju suurema tähtsusega, kui temale sennini antud. Kas poleks loomulik, kui riik ja omavalitsus püüaks sunduslikult väliskooli haridust korraldada. Kuid täiskasvanute hariduse eest hoolitsemine jääb, nagu see mujalgi, seltskonna enda kanda.

Kõneleja toob ülevaate vabaharidustöö ja väliskooli hariduse korraldustööst ja arenemiskäigust Inglismaal ja Põhja- maades (Rootsis, Soomes, Daanis).

Meie välis hariduse arenemise üle on raske ülevaadet anda — puuduvad andmed. Tallinna rahvaülikooli büroo pöördus andmete saamiseks rahvaülikoolide juhatuste ja koolivalitsuste poole, kuid vastused on tulnud ainult mõnelt üksikult.

Rahvaülikooli ellukutsumisega tehti meil esimesi katseid 1897 a. Sellest ajast peale on valitsusvõimudega vägipulka vedades rahvaharidustööd püüdnud teha haridus- ja karskusseltsid, korraldades lühema ehk pikemaajalisi kursusi ja loenguid mitmesugustelt aladelt. Peale tolleaegsete valitsusvõimude vastutulematuse oli asja korraldamisel tuntavaks raskuseks lektorite ja referentide puudus. Amelikult koolitööle rakendatud pedagoogiliste kalduvustega isikuile tehti suures määral takistusi seltsielust osavõtmises.

Viimastel aastatel on välis hariduse alal hoogsamalt tegutsenud mõned seltskondlised keskorganisatsioonid. Sellel alal on mõndagi toimunud Põllumeeste keskselts, Karskusliit ja Tallinna rahvaülikoolide selts. Viimane asutati 1917 a. Seltsi ettevõttel ja hoolet töötavad Tallinnas praegu rahvaülikool, korraldades populaar-teaduslikka loenguid ja mitmeid aine-kursusi, ja „Kolledz“ — õppeasutus keskkooli ja kõrgema osaga. Läänud aastal asutati haridusministeeriumi toetusel haridusbüroo ülesandega kohapealsetele organisatsioonidele loengute ja kursuste korraldamiseks lektorid nõutada ja saata ja välis hariduse kohta teateid muretseda. Haridusbüroos töötades on kõneleja arvamisele tulnud, et tungiv tarvidus on kõiki haridusliste sihtidega organisatsioone koondada ülemaaliselt kas haridusliidu ehk muu nime all ja selle kätte anda vabaharidustöö korraldamine ja juhtimine.

J. Annussoni referaadi puhul võtab pikemalt sõna J. Tõnisson, toonitades, et meil selge oleks, mis meie tahame kätte saada. Vabaharidustöös pandagu rohkem rõhku üldharidusele, kuna kutsehariduse edendamine mõne muu organisatsiooni hooleks jäägu. Rahvuskultuuriline töö oleks tähtis. Keskkorraldusega, kui tal puudub hing, ei tee siin midagi — see jääb kroonutööks. Tarvis on inimesi endid liikuma panna, neis huvi äratada. Kultuurilised huvid lahtuvad rahva. Tahame meie iseseisvalt edasi elada, siis peame rahvusliku kultuuripaleuse looma, mis kogu rahva kaasa tõmbaks ja liikuma paneks. Räägime hariduse demokratiseerimisest, kuid keel, kunst ja kirjandus käib iserada rahuldades üksikuid äravalitud ringkondi.

Loodav haridusliit ei tohi saada tsentralisatsiooni asutuseks. Ta peab rajanema kohapealsel algatusel ja hingel.

Koolinõunik Summer leiab, et haridusliidu ülesanded on laialised. Haridus ja hariduse saamine on töö, mitte lõbu, seepärast ei saa teda rajada vaimustusele. Vaid kindlamale alusele — töömeestele, kellel vaimustust, kuid kes kindla töötasuga aastate viisi tööd teeksid.

Esimesel päeval ettekantud referaatide alusel võeti vastu järgmised resolutsioonid:

Välis- ja omavalitsuste haridustöö korraldamise kohta,

J. Annussoni esitisel.

1) Ei ole põhjust arvata, et välis- ja omavalitsuste haridustööd meil ainult riigi- või omavalitsusasutuste kaudu tarvilise ulatuseni saaks viia. Rahvaülikoolide, kursuste, loengute jne. korraldamine sündigu laimate rahvakihtide eneste otsekoheselt või kaudselt osavõttel ja toetusel.

2) Edukaks välis- ja omavalitsustööks tuleb luua tihe võrk vastavate ülesannetega kohapealseid seltskondlisi organisatsioone, mille tööd juhib ja korraldab aineliselt kui ka vaimiliselt tugev organisatsiooniliit. Viimase kätte tuleb koondada riigi poolt välis- ja omavalitsuse otstarbel antavad summad.

3) Riigi- ja omavalitsuse poolt antav välis- ja omavalitsuse toetus peab vastama selle haridustöö ala tähtsusele.

4) Tuleb viibimata asuda maa rahvaülikoolide asutamisele, koondades esialgul kõik jõud vähemalt ühe rahvaülikooli avamisele. Selle kõrval tuleks kaalumisega võtta täiendusnädalate korraldamise küsimus maa-alkgoolide juures.

Hariduse ja karskuse kohta
Prof. P. Põldi esitisel.

1) Haridus tähendab ühelt poolt protsessi, mille kaudu kultuurivarandused edasi antakse üksikutele isikutele ja isiku-gruppidele, teiselt poolt tuleb hariduse all mõista selle protsessi saavutust, s. t. seda kultuur-aset, millele üksik ja mingi kollektiivne isik jõudnud.

2) Haridus ei piirdu mitte teatavate teadmiste ja oskuste omandamisega või ainult intellektuaalsete võimete arenemisega, vaid ta haarab ka arenemisastet, millele mingi isik või isikute grupp jõudnud oma füüsiliste, kõlbliste, esteetiliste ja usuliste võimete poolest, ja nende kokkukõlastust üksteisega kui ka intellektiga.

3) Karskusliikumine on üks abinõu haridusliikumises, mis eeskätt sihitud negatiivselt ühe hariduse kasvamist takistava pahe — alkoholismi — hävitamisele.

4) Kui negatsioon ei saa karskus positiivne olla, küll aga ühenduses täis- ja omavalitsusega, mis teda toetab ja kindlustab.

5) Haridusliikumine, mis ühekülgsest intellekti arenemisest on juhitud, võib karskusliikumisele hädaohtlikuks saada, samuti nagu ta täiskarskusele kardetav on.

6) Kuna haridusliikumine iga inim- põlvkonda peab uuema ja alati edasi kestma, saab karskus, kui liikumine alkoholismi vastu ülearuseks, kui tal korda on läinud alkoholi ärritavale mõjule lõppu teha. Kui möödupidamine, kui keeldumine muudest isikut ja ühiskonda nõrgestavaist mõjudest jääb aga karskus inimsoole samuti alaliseks ülesandeks, mille iga inim- põlvkond oma kohta lahendama peab.

7) Tööjaotuse ja otstarbekohasuse huvides peavad haridus- ja karskusliikumine kumbki iseseisvalt ja eriorganisatsioonide kaudu oma sihte teostama. Kuid, et mõlemad liikumised vastamisi üksteist toetavad ja kindlustavad, siis peavad nad üksteise edule täie teadmise- ja oskusega kaasa aitama, seks koos töötades nii seltskond- lises organisatsioonides, kui ka valitsus- asutustes.

Õperingide asjus

E. Kubjas'e esitisel.

1) Hariduskongress tunnustab õpe- ringid tähtsaks teguriks vabaharidustöös ja avaldab soovi, et haridusorganisat- sioonide poolt algatatud eeltööd nende kavakindlaks organiseerimiseks, eeskätt õpiringi juhatajate kursuste korraldamise ja tarvilikkude juhtnööride väljatöötamise kujul, jätkataks igal võimalusel.

2) Ühtlasi avaldab kongress soovi, et kihelkonna- ja teistel üldharidus- listel kongressidel ja kursustel ning muudel kohastel võimalustel selgitataks õpe- ringide tähtsust ja õhutataks nende asu- tamisele, ja et üldharidus- listel organisat- sioonid võtaksid nende moodustamise oma tegevuskavva.

Kehalise kasvatuse kohta

Dr. Jürgensoni esitisel.

1) Seisukoht spordi, kui ainuüksi kehalise kasvatuse kohta, ei ole õiglane. Sport on üleulatud murrangutest võrsu- nud hingeline ja impulsiivne enesekaitse- tungi avaldus, mis inimest tahtejõu kas- vatamise ja kontsentratsiooni, kui ka kehalise tervendamise läbi püüab hoida haiglastesse äärmustesse sattumast, ja uue tervema tõu poole sihib.

2) Hariduskongress tunnustab keha- kultuuri edendamise põhimõttelikult üheks haridusliidu tegevusalaks.

3) Hariduskongress tunnustab tuleva- ses haridusliidu sporditegevuses rühm-

spordi isiklisest (rekord-) spordist eelistavamaks.

Kongressi teisel päeval 29. det. esines haridusinstruktor Kurviits referaadiga raamatukogude üle.

Raamatukogude võrk on meil juba mõne aasta eest välja töötatud. Sellesse arvati 405 raamatukogu, eraseltside omad kaasaarvatud. Raamatukogud olid alguses väga väikesed, kuid alus oli ikkagi pandud. Tekkisid organisatsioonid, kes raamatukogude täiendamise eest hoolt hakkasid kandma. Raamatukogude arv on nüüd tuntavalt suurenenud. 1922 a. lõpuks oli raamatukogusi 447 — tänävu on neid juba 573. Toetust on raamatukogud saanud 1921 a. 650.000 marka, 1922 a. 75.000 mrk., 1923 a. 1.800.000 mrk. ja 1924 a. eelarves on seks otstarbeks ettenähtud 3.000.000 marka. Palju tulutoovat tööd raamatukogude korralduses on teinud haridusseltsid.

6-es kohas on korraldatud 1923 a. jooksul raamatukoguhoidjate kursuseid, millest osavõtjate keskarv kursuse kohta 25. Haridusministeeriumi poolt väljatöötatud raamatukogude seaduse järele oleks nende juhtimine haridusministeeriumikäes; ülalpidamine jääks omavalitsuste kanda, kuna riik muidugi oma osa toetust annaks. Raamatukogu tarvitajate piirkond peaks vastama algkooli omale.

Järgneb R. Hanssoni ettekanne

[kihelkonna kongressidest.

Kihelkonna kongresse on sennini peetud üle 20. Esimene peeti Kodaveres 1921 aastal. Neil kongressidel on arutatud karskus-, majandus- ja haridusküsimusi. Kihelkonna kongressid on tuntavalt mõjunud seltsielu edendamisele ja maa haritlaste, kui ka laiemate hulkade juures poolehoidu võitnud, kuna nende korraldamine endise hooga läheb. Muuseas on kongressid lahkkelisi õpetajaskonna ja rahva, kodu ja kooli vahel aidanud kaotada ja seega kodu ja kooli lähendamisele kaasa mõjunud. Õpetajate osavõtmine kongressidest on olnud õige elav — 80 — 100%.

Kongressi teise päeva referaatide põhjal võeti vastu järgmised resolutsioonid:

Raamatukogude asjus
inst. Kurviitsi esitisel.

1) Hariduskongress tunnistab tarvilikuks avalikkude raamatukogude seaduse elluviimise.

2) Hariduskongress avaldab soovi, et haridusministeerium korraldaks rohkem raamatukoguhoidjate kursuseid ning raamatukoguhoidjad neist elavamalt osa võtaksid.

E. Rosenberg'i täiendusel:

3) Hariduskongress kutsub kõiki haridustegelasi kihutustööle haridusseltside juure raamatukogude asutamiseks ja nende seltside korraldustööle kohtades, kus sellekohased organisatsioonid puuduvad.

Kihelkonna kongresside
kohta

R. Hanssoni esitisel.

1) Kuna senni ärapeetud rahvuskultuurilised ja majanduslikud kihelkonna kongressid rahva vaimliste huvide äratamiseks, aktiivsete jõudude koondamiseks ja majandusliste raskuste lahendamiseks kaasa on mõjunud, tuleb nende jätkamist tunnistada soovitavaks, eriti seal, kus neid senni veel peetud ei ole, sealjuures soovi avaldades, et kavakindla ettevalmistuse läbi nad oma otstarbele vastavalt areneksid ja täieneksid. Kihelkonna kongresside eriliseks ülesandeks olgu kohalikkude hariduse ja majanduse alal tegutsevate jõudude kokkukõlastamine üldiste rahvuskultuuriliste sihtide saavutamiseks, ühtlasi aga ka mitmesuguste pahede ja väärnähtuste vastu võitlemiseks. Kihelkonna kongresside ehk teiste sellelaadiliste ettevõtete korraldamiseks on tarvilik seltskondliste jõudude, kui ka vastavate valitsusasutuste koostöötagamine.

Haridustöö ja majandusküsimuste vahekorra kohta

Reimanni esitisel.

1) Silmaspidades, et rahva majandusline edu hariduslike tasapinna tõstmiseks kaasa aitab, niisama ümberpöörduvalt, tunnistab kongress tarvilikuks, et hariduslike sihtidega seltskondlised organisatsioonid, samuti ka üksikud haridustegelased oma tegevuskavva paigutaksid majanduslike küsimuste selgitamise, korraldades vastavaid kursusi, loenguid, referaate, laiali laotades sellekohast kirjandust jne.

2) Kuna ühistegevus tähtsaks teguriks rahva majanduslike olukorra parandamisel on kujunenud, siis oleks hariduslike sihtidega seltside ja haridustegelaste ülesandeks eriliseks kaasa aidata

ühistegevuse mõtte ja tähtsuse selgitamisele.

3) Ühiskondlik-majanduslised ettevõtted, eeskätt ühistegelised asutused, peaksid hariduslisi organisatsioone ja ettevõtteid majandusliselt jõudumööda toetama, määrates seks summe eelarve korras, kui ka puhtkasu jaotamisel.

V. Ernitsa täiendav sooviavaldus toodud resolutsioonile:

Kongress peab tarvilikuks, et ühistegelistest asutustest kõrvaldatakse kõik haridus- ja tervisvastased rahvaelule kahjulikud nähtused, nagu alkohooliste jookide valmistamine alkoholi müügist majandusliku kasu saamiseks. Lubatud olgu ainult Götabori ühised, kes alkoholi müügist majanduslikku kasu ei püüa, vaid alkoholi tarvitamist piirata katsuvad.

Laulu ja muusika kohta

A. Kasemetsa esitisel.

1) Hariduskongress, pidades rahva ilutunde arendamise ja kasvatamise üldise haridustöö lahutamata osaks, tunnistab muusika, eriti aga laulu, üheks tähtsamaks ja mõjuvaks teguriks vabaharidustöö alal ja soovib sellepärast selle ala arendamise oma eriliseks ülesandeks teha. Seks tuleks suuremate haridusorganisatsioonide juures tegutsevaist kooridest moodustada vastavate seltside muusika osakond, kes oma otsekohele tööle juhatuse ja toetuse saamiseks koonduks Eesti lauljate liidu, kui lauljate keskbüroo ümber.

2) Hariduskongress pidades laulu ja muusika arenemise kõige loomulikumaks aluseks rahvaviisidel põhjenevat Eesti omapärast muusikat, kui muusikat, mis rahva hingele kõige lähem ja omasem, tunnistab tarvilikuks, et rahvaviiside rikkalik kogu kõige kiiremas korras heliloojatele ja rahvale kättesaadavaks tehaks.

3) Rahvalaulu rahva laiematesse hulkadesse kandmise otstarbel peab hariduskongress tarvilikuks, et pidudel, eriti rahvapidudel eeskavades koorilaulu kõrval üldine laul hakkaks kõlama. Selleks on tarvis välja anda vastav laulude kogu ühes nootidega.

Haridustöö kohta rahvaväes, väliseestlaste ja sugurahvaste keskel

V. Ernitsa esitisel.

1) Hariduskongress peab rahvaväe suureks rahvaulikooliks, milles on häid või-

malusi haridustööks. Kongress tervitab sõjaministeeriumi kavatsusi haridustööd sõjaväes korraldada ja soovib, et niisugust haridusministeerium, kui ka kõik karskus- ja haridusorganisatsioonid meie rahvaväe haridustöös kaasa aitaksid.

2) Eesti hariduskongress tunnistab tarvilikuks haridustöö väljaspool Eestit asuvate eestlaste ja eestlaste sugurahvaste keskel. Niikaua, kui seks otstarbekas pole loodud eriorganisatsioone, peaks Eesti haridusliit ka neile küsimuste teähelepanu omistama.

Peale selle võttis kongress vastu haridusliidu põhikirja vähemate muudatustega. Selle järele on haridusliit haridusliste sihtidega töötavate organisatsioonide koondus, mille ülesandeks on Eesti rahva haridusliku tasapinna tõstmine Liidu enese otsekohele töö ja temasse koondunud organisatsioonide tegevuse kaudu. Töötades väljaspool poliitilisi erakondi juhib Liit, kui keskorganisatsioon, temasse koondunud ühingute hariduslist tegevust, neile tarvilist juhatust andes ning ainelist kui ka vaimlist toetust muretsedes; kutsub tarvide korral ellu Liidu sihtide kohaselt töötavaid kohalikke organisatsioone, korraldab mitmesuguseid, eeskätt täiskasvanute tarvetele vastavaid õpeasutusi, kursuseid, loenguid, õpekäike ja harjutusi; organiseerib raamatukogusi, lugemistube, rahvamaju, teatriteid, muuseume, laboratooriume, spordi välju jne.; kirjastab raamatuid, brošüüre ajakirju jne.; soetab vaimlise ühenduse väljamaa samasihiliste organisatsioonidega; korraldab hariduspäivi, kongresse ja koosolekuid; kogub ja korraldab haridustöösse puutuvaid andmeid.

Liidu põhikirja registreerimise korraldamiseks, liikmete vastuvõtmiseks ja asemikkude kokkukutsumiseks valitakse 5-e liikmeline korraldav toimikond — h-rad J. Annusson, E. Martinson, V. Ernits, E. Rosenberg ja Martoff. Liidu põhikirja vastuvõtmisel tekitas pikemaid mõttevahetusi Liidu juhatuse asukoha äramääramine. Lõpuks määrati siiski õige vähese häältearvu ülekaaluga Liidu juhatuse asukohaks Tallinn. Mõnestki põhikirja punktist mindi põhjalikumate väielus-selgitusteta mööda, muuseas haridusliidu koosseisu puutuvast osast. Vastuvõetud kujul toob see osa põhikirjast Liidu konstrueerimisel sekeldusi ja arusaamatusi: Liidu koosseisu äramääramise

ei ole arvestatud küllalt detailselt meil tegutsevate organisatsioonide laadiga.

Põhikirja üksikasjalisem arvustamine väärib eri artiklit.

Seega on Eesti esimese hariduskongressi tuumakama tulemusena alus pandud haridusliidule.

Kas lööb see uue ajajärgu Eesti välis hariduse edendamisel? Ei tihka seda veel ennustada, kuid välis haridustöö koondamine ülemaalse tegevuspiirkon-

naga organisatsiooni kätte on kahtlemata tervitatav samm. Küsimuse tulpunkt seisab vast selles, kui suurel määral suudab Liit kõige muu kõrval seltskonna, üksikud isikud, ametiasutused jne. haridustööle rakendada, neile ühelajal sihinäitajaks ja vahemeheks olles, neis vaimustust selle töö vastu äratades, noori sütitada ja äratada vanu.

Seda loodame temalt ja soovime seks temale jõudul
— m.

Eesti Karskusliidu märgukiri Vabariigi Valitsusele ja Aktsiisi Päävalitsusele alkoholimüügi uuestikorraldamise asjus.*)

Alkoholi tarvitamine on üldiselt pahaks tunnistatud, mis rahva elujõudu ja teguvõimet vähendab ja rikub, olles seega põhjuseks ka paljudele muudele pahedele. Mitte keegi, kes küsimusse sügavamale on ulatanud vaatama, ei vaidle selle vastu, et alkoholist kui ka teistest ühiskondlistest uimastusainetest tuleks vabane da. Küsimus on ainult selles, kuidas, missuguste abinõudega seda teha. Karskusliikumise praktika on selgust annud paljudegi abinõude kohta, mida, alates mitmesuguste alkoholimüüki reguleerivate korraldustega ja lõpetades täieliku keeluseadusega, arvesse võttes mitmesuguseid olukordi teatud kohal, suuremate või vähemate tagajärgedega võidakse kasutada.

Kuna täielik keeluseadus meil Eestis valitsevate olukordade juures praegu küllalt tagajärjerikkalt ei oleks teostatav, alkoholi tarvitamine aga, arvesse võttes meie rahva vähesust ja poliitilist seisukorda, meile tõsist ja kaugeleulatava tähendusega hädaohtu tähendab, siis peaks olema enam kui selge, et mingisugused abinõud on tarvilikud, et alkoholiuputus vähemalt takistada, selle juures aga vahetpidamata jatkates pinna loomist täielikule keeluseadusele. Seepärast tuleksid meil eesikätt kõne alla mitmesugused alkoholimüüki ja tarvitamist reguleerivad määrused ja seadused. Kuna Aktsiisi Päävalitsusel parajasti alkoholi-

müügi ümberkorraldus käsil on, mis Vabariigi Valitsusele ja Riigikogule kinnitusele läheb, siis on praegune silmapilk nende läbiviimiseks kõigiti sünnis. Eesti Karskusliit esitab allpool rea sooviavaldusi mitmesuguste kitsenduste maksmapanemiseks ja palub Aktsiisi Päävalitsust, Vabariigi Valitsust ja Riigikogu neid uues alkoholimüügi seaduses teostada. Karskusliit usub, et pole mingisuguseid kaaluvaid põhjusi, mis seda keelaksid tegemast, isäranis kui silmas pidada seda, et nende esitamisel on arvesse võetud meie praegune kultuuriline, majandusline ja poliitiline olukord, ja et need kitsendused on õieti poolikud hädaabinõud, millega ainult esialgul võib leppida, kunni avaneb võimalus kitsendusi palju täielikumal kujul teostada. Pääle selle tuleb silmas pidada, et täiesti lubamata on tuua rahva elujõudu, rahva arenemisvõimalusi ohvriks mistahes teisejärgu huvidele.

1. Alkoholi kõvaduskraadi vähendamine.

Esimeseks nõudeks oleks joodava alkoholi kõvaduskraadi vähendamine. Eesti on ainuke maa maailmas, kus puhast alkoholi müüakse joomise ostarbeks, muidugi arvamises et seda küllaldaselt veega segatakse. Kuna aga alkoholitarvitajate närvid kordkorralt tugevamaid ärritusi nõuavad, siis hakkavad nad kordkorralt kõvemate alkoholi jooma, mis isegi puhta piirituse joomiseni ulatab. Selle tagajärjeks on kuulmata suur arv alkoholisurmasid, mis mujal mail võrdlemisi haruldased nähtused on. Tõsi, meil puudub selle kohta ametlik arvustik, kuid

*) Toimetus avaldab käesoleva kirjutuse ilma seisukoha avaldamata, kui Õp. Liidu juhatus käesoleva küsimuse kohta seisukoha on võtnud, siis ilmub see ka „Kasvatases“.

kes ajalehti on lugenud, on pea igapäev lehtedest sellekohaseid sõnumid leidnud, mõnikord isegi mitu. Muidugi ei satu kõik sellekohased sõnumid ajalehtedesse, kuid kes näit. maal on liikunud ja selle kohta huvi tunneb, kuuleb pea igalt poolt, et sääl ja sääl on keegi enese surnuks joonud. Teiseks kõva piirituse joomise tagajärjeks on haigluse suurenemine, eriti närvihaiguste suhtes. Seevaldi vaimuhaigete majas oli enne sõda haigemaja juhataja Dr. Kügelgeni aruande järele 64 vaimuhaiget alkoholi mõjul, sõjaaegu kõigest 5, praegu jälle 64, s. o. 23% kõigist haigetest, kuna sama protsendi arv praegu Riias keskhaigemajas 4 — 5 ümber on, Dr. med. H. Budulsi teadete järele.

Eesti Karskusliit soovib omalt poolt, et joodava alkoholi kõvaduskraad võimalikult madal määrataks. Võrdluseks esitame, et Norras alkoholilised joogid üle 12% kõvadusega keelatud on, väljaarvates viimasel ajal Prantsuse veinidele tehtud sunnitud järelandmine. Nõukogude Venes on kõrgem lubatud alkoholi kraad 20, Soomes 2, Ameerika Ühisriikides 1/2.

2. Joodava alkoholi üldmäära vähendamine.

Teiseks tähtsamaks nõudeks oleks joodava alkoholi üldmäära vähendamine. Selle mõju kohta on väga häid andmeid olemas eriti Saksamaalt ja Daanist sõja ajal, kus olude sunnil joodava alkoholi ülemäär õige väikeseks määrati ja seega tegelikult keeluseadusele õige lähedale jõuti. Eriti Saksamaa kohta on ses küsimuses terve eri kirjandus olemas, näituseks toome ühe viimastest teostest ilmakuulsa närviarsti, endise Tartu professori Dr. med. E. Kraepelini toimetatud koguteose „Die Wirkungen der Alkoholknappheit während des Weltkrieges“, Berlin 1923, väljaantud Saksa psühhiaatrilise uurimisasutuse poolt Münchenis, milles suur hulk alkoholimäära piiramise ülisuurt kasulikkust tõendavaid andmeid leidub. Nii näit. võeti Müncheni vaimuhaigete majasse 1910. a. 277 alkoholihaiget vastu, 1914. a. 190, 1915. a. 93, 1916. a. 39, 1917. a. 33, 1918. a. 18. Kui aga jällegi alkoholi hakati rohkem tarvitama, tõusis see arv jällegi: 1919. a. 34, 1920. a. 62 ja 1921. a. juba 137 pääle. Protsentides võeti alkoholihaiged vastu 1910. a. 23,2%, 1914. a. 17,8%, 1915. a. 12%, 1916. a. 5,3%,

1917. a. 4,4%, 1918. a. 2,4%, 1919. a. juba 4,3%, 1920. a. 6,7%, 1921. a. 13,7%. Miimedki alkoholi närvihaigused, näit. Korsakovi psühoos, alkoholihullustus, alkoholi langetõbi jne. kadusid täielikult, et pärast joomise uuesti algamist jällegi ilmuda. Samasuguseid andmeid leidub muudegi heigete kohta. Ka on küllalt andmeid, mis valgustavad kuritegude kahanemist ja majandusolude paranemist, vaesuse ja hoolekande all oleku vähenemist.

Daanis lõpetati 1917. a. blokaadi tõttu piiritusjookide valmistamine täielikult, nii et ainult 1/20 osa enne joodavast põletatud viinast müügite lasti, pääle selle veel 3% õlut. Selle tagajärg oli, et delirium tremens pea täielikult kadus: 1905. a. oli 152 juhtumist 100.000 inimese kohta, 1916. a. 87, 1917. a. 26, 1818. a. kõigest 3. Üldsurevus vähenes 152 päält 10.000 inimese kohta 112-ni (Dr. med. M. Hindhede). On selge, et joodava alkoholi hulga piiramine meilgi samu tagajärgi annaks. Praegune joodav alkoholi määr, umbes 33 miljoni kraadi 1.140.000 inimese kohta on igatahes väga kõrge. Lätis juuakse näit. 25 miljoni kraadi ümber aastas 1.800.000 inimese kohta, Leedus umbes 20 miljoni kraadi ümber aastas 2.000.000 inimese kohta.

Mil määral seda kitsendust läbi viia, on kokkuleppe asi. Muidugi oleks parem, mida suurem see kitsendus oleks. Kui aga joodava alkoholi määr iga aasta 1/4 võrra eelmise aasta hulgast vähendada, siis tuleb tuleval aastal müügile lasta 25 miljoni kraadi alkoholi, ja samas tempos edasimminnes jõuaksime 10 aastaga täiskeeluseaduseni. Selleks ajaks on juba praegune karskusmeelne noorpõlv meheks sirgunud, vanade joojate arv vähenenud, karskustöö sedavõrd arenenud, meil politsei aparaat sedavõrd teguvõimas ja kogu rahvas sedavõrd kultuurilisem, ühtlasi rahvusvahelised alkoholiga hangeldamise vastu sihitud lepingud, millele eelööd juba alanud, maksmas alkoholi salasisseveo takistamiseks, nii et meie siis julgesti võime keeluseaduse maksma panna.

3. Alkoholimüügi süsteem ja ülemäärad ning professionaalsed keelud.

Kuigi praegune tshekisüsteem oma otstarvele ei vasta, pole siiski soovitav alkoholi täisvabamüügile üle minna.

Tuleks maksta panna jookide müügi- kohas hoitavate alfabeediliste isikuliste kaartide süsteem, millele ostjate alkoholi- määrad pääle kirjutatakse. See ei või- malda nende kaartide kurjasti tarvitamist (kuna need isikute käes ei ote) ja takis- tab ühtlasi alkoholi ülemäärast ostmist.

Seadus peaks võimaldama GötEBori ühisuste asutamist sellekohase majandus- likkudele osäühisustele vastava eripõhi- kirja alusel, milles peab muu seas ette nähtud olema, et osanikkude puhaskasu ei tohi kõrgem olla, kui harilik panga hoiuprotsent, et müüjate tasu ei tohi alkoholiläbimüügi suurusest oleneda, vaid ennem selle vähesusest. Nende ühingute puhaskasu peaks minema võitluseks alko- holismi vastu ja omavalitsuste üksuste ja riigi erakorraliste kulude kätteks, selle- kohases seaduses ette määratud proport- sioonis. Järelvalve nende ühingute tege- vuse üle peab kuuluma omavalitsusasus- tusile. GötEBori ühingutele tuleb alkoholi- müügi lubade jagamisel eesõigus anda teiste loatahtjatega võrreldes. Ühtlasi peaks ära keelata alkoholi müüa marujoodikuile, isikuile, keda on purjus oleku pärast trahvitud, kes oma varan- duse on maha joonud, on jätnud oma perekonna hooletusse, maksud maksmata jne. Üksikule üle 20 aastasele meeste- rahvale ei tohiks mitte müüa üle $\frac{1}{2}$ toobi piiritussisaldusele vastavalt alkoholiseid jooke kuus (see hulk väheneks aast- aastalt paralleelselt aasta joogimäära vähe- nemisega). Naistele, noortele inimestele alla 20 aasta, võjaväelastele, õpetajatele, raudteelastele ja mehaaniliste sõiduabi- nõude juhtijatele tuleb üldse keelata alko- holi osta või juua. Sellega kaitseksime alkoholi eest oma tulevaid põlvi, eriti selle kasvatajaid ja hoiaksime ära pal- judki õnnetused, mis nõuavad paljudegi inimeste elusid ja hävitavad varandusi. Seesugused professionaalkeelud on maks- mas väga milmes riigis, näit. noorsoo- keeluseadus Inglismaal (võeti alles hiljuti vastu), Tšehhoslovakias, Poolas, Jaapanis jne.; Saksamaal kavatakse sedasama maksta panna.

Ka seesjoodava alkoholi hulka tuleb piirata, nagu seda tehti enne keeluseadust Soomes ja tehakse praegu Rootsis. Iga- tahes on lubamata niisugune metsik kara- finide fühjendamine, nagu meil praegu moodis, mis pea kõik väljamaalased hir- mule ajab oma toore mõodukusetuse

tõttu, Karskusliit paneb siin ette lubada ühekordseks tarvitamiseks ühes söögiga mitte enam kui 20 grammi sisalduseni alkoholilisi jooke, missugune määr siiski juba oma kahjulikku mõju avaldab, kuigi mitte väga raskelt ega purjupanevalt. Tegelikult mitte kahjulik võib olla alko- holi tarvitamine ainult kuni 5 grammi. Mis eriti alkoholi hinnasse puutub, siis peab see võimalikult kõrge olema, mille tagajärjel joomine kindlasti suurel määral väheneb. Daanis on praegu põletatud viina joomine võrdlemisi väike just selle kõrge hinna pärast (6 krooni 1 pudel 40 kraadilist viina, s. o. 1800 Emk. 1 toop piiritust).

Mis puutub puhta piirituse müümisse tehnilisiks, teaduslikeks, arsilisiks ja maja- pidamisotstarbeks, siis tuleks seda või- maldada harilikku hinnaga tarvilikkude kindlustuste andmisel tarvitajate poolt ja kontrolli teostamisel piirituse tarvitamise kohta. Piirituse hinna kõrgendamine joo- dava viinaga võrreldes oleks ülekohtune nende vastu, kes piiritust mitte joomiseks ei tarvita.

Tuleb igapidi edendada piirituse kasu- tamist ja väljavedu tehnilisiks otstar- beiks.*)

4. Kohalik keeluseadus.

Eriliselt tähtis rahva kasvatusabinõu oleks kohalik keeluseadus rahva- hääletuse alusel, mis maksev praegu Rootsis, Leedus, Poolas, Hollandis, Bul- gaarias, Rumeenias, Shoiimaal, Austraalias, Uues Seelandis, kombexiisi ka Daanis ja mida kavatakse maksta panna lähemal ajal Tšehhoslovakias, Saksamaal, Inglismaal ja juriidiliselt Daanis, ja mis on maksnud enne keeluseadust Ameerika Ühisriikides, Kanaadas, Norras, Soomes, Islandis ja Faröe saartel, olles neil mail üldkeeluseaduse ettevalmistajaks.

Kohalik rahvahääletus tuleks korral- dada vähemalt $\frac{1}{10}$ hääleõigusliste koda- nikkude nõudel valla-, alevi-, linna või maakonna piirides. Hääletusele tuleks panna alkoholimüügi keeld või lubamine. Otsustav peaks olema hääletajate liht- enamus. Järgmine hääletus võiks olla ainult 3 aasta pärast. Lähemad määrused kohalikkude rahvahääletuste korraldami- seks annaks välja Vabariigi Valitsus.

*) „Tulev Eesti“ Nr. 9 s. a., lhk. 282 4.

5. Joogikohtade arvu piiramine.

Joogikohtade arvu tuleb piirata elanikkude arvule vastavalt, et ära hoida üksikute väikeste alevite ja linnakeste alkoholisse uppumist ja kõrtsidega ülejutamist, nagu see meil praegu sünnib. Meil on praegu keskmiselt 1647,7 inimese kohta 1 joogikoht, Valga maakonnas iga 793,3 inimese kohta, Saaremaal aga iga 7143,3 inimese kohta. Viimane asjaolu põhjustab meid ettepanema lubada mitte rohkem, kui äärmisel juhtumisel 1 joogikoht iga 10.000 inimese kohta, väiksemates linnades ja alevikkudes ümbruskond kaasa arvatud. Seda oleks küllalt nende jaoks, kes arvavad, et nad ilma joomata läbi ei saa, kuna aga juhuslik joomine ja jooma avatelemine selle tõttu igatahes suurel määral väheneks.)*

6. Joogiasutuste koha piiramine.

Joogikohti ei tohiks lubada asuda lähemal kui $\frac{1}{2}$ kilomeetrit linnas ja alevites, 1 kilomeeter maal kirikutele, koolidele, valitsus- ja omavalitsusasutustele, sõjaväe asupaikadele, vabrikutele ja suurematele töökohtadele, vangimajadele ja teistele üldtarvilikkudele asutustele, mille tegevust nad segada võiks. Hotellihoonetes ei tohi joogikohti mitte asuda. Samuti ei tohiks alkoholimüüki lubada vaksalites ja seltside einelaudades.

*) Võrdluseks esitame mõned andmed teiste maade kohta, mis näitavad, et mida vähem on joogikohti, seda vähem juuakse, ja vastupidi, Belgias oli 1850. a. 1 joogikoht iga 82 inimese kohta ja joodi aastas 6,8 liitrit alkoholi inimese kohta; 1897. a. oli aga joogikohtade arv tõusnud üheni iga 33 elaniku kohta ja joodava alkoholi hulk oli tõusnud 10,42 liitriin aastast inimese kohta. Prantsusmaal oli 1830. a. 1 joogikoht iga 117 inimese kohta, joodi 6,70 liitrit alkoholi aastas isiku kohta; 1900. a. oli juba 1 joogikoht 81 inimese kohta, joodi 18,21 liitrit alkoholi isiku kohta. Rootsis oli 1829. a. 1 joogikoht iga 100 inimese kohta ja joodi 23,34 liitrit alkoholi isiku kohta; energilise karskustöö tagajärjel piirati 1900. aastal joogikohtade arv seadusega 1 iga 5000 elaniku kohta, ja joodava alkoholi määr langes 4,97 liitriin. Norras oli 1830. a. 1 joogikoht 200 inimese kohta, joodi 9 liitrit alkoholi aastas isiku kohta, 1900. a. aga 1 joogikoht 9000 inimese kohta, joodi 2 liitrit alkoholi aastas isiku kohta. Kanaadas oli 1877. a. 1 joogikoht iga 250 inimese kohta, joodi 9 liitrit aastas, 1900. a. aga 1 joogikoht 9000 inimese kohta, joodi 2,9 liitrit alkoholi aastas isiku kohta. Soomes oli 1850. a. 1 joogikoht iga 100 inimese kohta, joodi 20 liitrit alkoholi aastas isiku kohta; 1900. a. oli Soomes 1 joogikoht 9000 inimese kohta, joodi 2 liitrit alkoholi isiku kohta aastas. V. E.

7. Alkoholi müügiaja piiramine.

Joogikohad ei tohi kunagi õhtuti pääle k. 10 avatud olla, et inimesed oma tervist ja jõudu öösiti ei raiskaks, vaid korralikult puhkaks järgmise päeva tööks. Kölnis on tähele pandud, et mida hiljemini on õhtuti joogikohad lahti, seda suurem on vaimuhaigete hulk haigemajades, sest suuremad joomingud ja prassingud sünnivad harilikult öösel.

Laupäeval tulevad joogikohad juba keskpäeval sulguda, et palgasaajatele mitte võimalust anda nädala palka kõrtsi viia. Pühapäeval ja pühadel peaks joogikohad täielikult sulatud olema, et inimestele võimaldada tõsist puhkust ja vaimlistele huvidele andumist.

Eriti peaks alkoholimüük täiesti keeldud olema igasuguste pidustuste ja rahvakogumiste, karskuspühade, laatade näituste jne. aegu, ka ametlikuil rautel ja pidustustel.

8. Alkoholi reklaami, muusika ja lõbustuste keeld.

Ära tuleb keelda alkoholireklaami igasugustes avalikkudes paikades, vaksalites, raudteel jne. Selle läbiviimine on käsil muuseas Saksamaal ja Lätis.

Ära tuleb keelata igasugune muusika, laul, tants ja mäng joogikohtades. See meelitab inimesi sisse, labastab nende maitset, toorestab nende moraali ja asetab meie tõsised kunstiasutused, eriti teatrid raskesse seisukorda, neilt publikumi ja lihti pääle ka kunstnikke ära meelitades. Seda nõudmist toetavad meie tõsisem kunstnikkude kogu meie teatrid ja teised kultuuriasutused, millega kõrtsid praegu võistlevad.

9. Alkoholi tulud ja kultuuriasutuste toetamine.

Toetusi omavalitsustele ja kultuuriasutustele tuleks anda riigi kassast, ilma neid ühendusse seadmata alkoholist saadud summadega. Viimased tuleksid riigi erakorraliste tulude arvele sisse kanda ja erakorralisteks kuludeks välja anda. See võimaldaks meie riigi ja omavalitsuste korralist eelarvet tasakaalu seada ilma alkoholi tuludeta ja hiljemini majanduslikult hõlpsamini täiskeeluseadusele üle minna.

Kui need Eesti Karskusliidu soovitud avaldused ja ettepanekud teostamist lei-

vad, siis on igatahes suur samm edasi jõutud meie rahva elu tervendamise ja tuleviku kindlustamise sihis. Seda loodab Eesti Karskusliit Vabariigi Valitsuselt ja

Riigikogult kõigi nende nimel, kellele kallis on Eesti riigi ja rahva tulevik.

Tartus, 14. oktoobril 1923.

Eesti Karskusliit.

Omas asjas.

Meie õpetajaskonna kutseühingute ellukutsumine ja organiseerimine sündis vabaduse saabumisel sama kiirelt, kui kogu meie tolleaegne looming. Ta kannab eneses paratamatalt selle kiiruse omapäraseid jälgi.

Nüüd aastate vältel on selginud meie organisatsioonides nii mõnedki korraldused, mida kõrvaldada tuleks, kui tahetakse, et teel edaspidi enam ei oleks soovimata vintsutusi.

Aeg on meie kutseühingulist organiseerimist kord järelevaadata ja seal muuta, mis tarvilik. Aeg selleks on seda enam kohane, et meil praegu kavatsusel on elluviia kindlaid kutseetika juhtmõtteid ja ühingute kodukordi ühes au- ja vahekohtutega.

Siinkohal tahaksin esitada järgmised parandused, mida hädatarvilikuks pean.

Meie organisatsiooniline jaotus rühmadesse, maakonna ja keskliitudesse tuleb tahtmatalt meeles mõnesugust kaudset valimisviisi. Sarnane järguline organiseerimise korraldus on mõeldav suurriigis, kus pealinn liiga kaugel on ja mille alaosad, nagu kubermangud, osariigid, oma ette küllalt suured ja pererikkad maaalad on, sageli suuremad, kui kogu meie riigikene.

Maakonna liidud tuleksid meil nüüd juba algaval aastal likvideerida ja kihelkondade rühmad otse keskliiduga ühendada, nimelt, sellepärast, et maakonna liitude funktsioonid on tähtsusetu, nendes kulub asjata tööjõudu ja raha ja nende asemel võib tarviduse korral palju teguvõimsamalt esineda keskliit. *

Teiseks võidaks selle läbi palju meie keskliit, sest rühmade vaheline asjaajamine sünniks palju kiiremalt. On ju sennigi nii väga sagedasti keskliit läbikäinud otsekohe rühmadega, et aga aega võita.

Kolmandaks võiks see osa raha, mis nüüd maakonna liitude ülespidamiseks kulub, keskliidu kassasse minna, mistlõpu keskliidu tulud märksa suureneksid.

Ja just see aineeline külg on esialgul vast kõige tähtsam, sest on ju sageli märgitud, et mitmed hääd algatused jäävad elluviimata just raha puudusel.

Siis ei saa selle juures veel märkimata jätta asjaolu, et meil suur % õpetajaid on sennini veel kutse organisatsioonidest eemale jäänud. Kuigi siin paljudel selleks on puhtpoliitilised, puhtmajanduslikud põhjused, ja kuigi nende metsikute seas on palju õpetajaskonna „ühapäeva liblikaid“, kes nagu kogemata on õpetaja ametisse sattunud,—on ka suur osa õpetajaid, kellele ei meeldinud just see viljata ja mõnikord isegi kitsasilmapiiriline töömaakonnarühmades.

Küsimus on sedavõrd tõsiselt võetud, et mõned rühmad (Pärnu) end juba maakonna rühmast on lahti lõõnud ja alluvad otsekohe keskliidule. Teised kaotatevavad seda juba algaval aastal teha.

Kas ei tuleks kõigil see mõte korraga teostada!

Re.

Paar märkust „Omas asjas“ puhul.

Üllaltähendatud kirjutuses puudutab autor maakoolide õpetajate kutseühingulise korralduse nõrgemat külge (linnade õpetajate organisatsioonid on suuremas enamuses juba loonud otsekohe sideme E. O. L-ga). Autoril on kahtlemata õigus, et praegune kolmeastmeline koonnumise süsteem asjaajamise teeb kulukaks ja ajaviitlikuks. Kuid autor ei ole nähtavasti arvesse võtnud põhjusi, mispärast on jäänud peatuma praeguse korralduse juure; põhjused näivad aga selleks küllalt olevat kaaluvad, et neid aluseks võttes ei saa autoriga puuduste kõrvaldamiseks näidatud abinõude suhtes olla täiesti ühel arvamisel.

Maakonna liidu olemasolu kohaliku ühingu ja üleriiklise liidu vahel on tingitud olukorrad, milles töötavad õpetajad maakoolides. Kohatikkude ühingute ülesanne on lahendada tegelikke kooliküsimusi, kohalikke päevamüreesid

ja õpetajate omavahelisi asju. Kuna õpetajate asukohad üksteisest kaugel, kohaliku organisatsiooni elujõulikkus aga oleneb suurel määral liigete sagedamaist kokkutuleku võimalusist, ei saa kohaliku ühingu tegevuspiirkond olla kuigi laialatusline (vald ehk kihelkond). Peale kohaliku tähtsusega küsimuste on aga ühe ja sama maakonna õpetajail veel hulk laiemalatuslega küsimusi, mille lahendamiseks ei ulata kohaliku ühingu jõud (mis juba liigete väikese arvu tõttu piiratud) ja mille rahuldamise juures ka üleriikline liit juba füüsiliselt ei saa abiks olla. Neist olgu toodud näitena kas või õpetajate kooskäimiste korraldamine mitmesuguste kooliküsimuste harutamiseks (kõigil, eriti kaugemates kodumaa nurkades, ei ole ju võimalik osa võtta üleriiklistest koosolekutest), siis kutsuhuvide kaitsmine kohalikus maakonna omavalitsuses, õpetajate edasiharimisvõimaluse küsimuste lahendamine kohalikkude olude kohaselt, õpetajate kodude korraldamine, õperei- sid jne. Need alad on senni olnud maakonna liitude korraldada ja nii mõnigi liit, kellel on leidunud energilisi tegelasi, on suutnud nii mõndagi korda saata. Kelle hooleks jääks loetletud ülesannete lahendamine, kui maakonna liidud likvideerida?

Maakonna liitude kaotamisel tekiks id raskused ka üldise organiseerimistö alal. Maakonna liidu ülesanne on peale muu

veel kohalikkude ühingu tegevuse elustamine ja instrueerimine, viimast vajavad eriti need ühingu d, kellel puuduvad oma ettevõtlikud tege- lased. Sennised kogemused organiseerimistö alalt on näidanud, et nii mõnigi ühing oma juhtide saamatuse tõttu oleks ammugi suikunud, kui kohalikkude olu- dega tuttavad maakonna liidu juhatused ühisuse liigetele nende ülesanded poleks kätte näidanud. Kogu õpetajaskonna huvides on, et võimalikult kõik tema liikmed kuuluksid organiseeritud õpetajate peresse ja et kõik õpetajad võtaksid osa võitlusest kooli ja õpetajas- konna eluliste huvide eest; sellepärast ei tohi unustada energilisemalt tegufsevate ühingu te kõrval ka neid organisatsioone, kes oma tegevuse korraldamise juures vahetevahel ka teiste abi vajavad.

Meie organisatsiooni konstruktsioon ja eriti tema tööviisid vajavad revideeri- mist; selle käsile võtmiseks näib moment praegu olevatki kõige soodsam, sest et ei ole päevakorral nii kiire iseloomuga küsimusi, nagu möödunud aastail. Kuid k u i d a s ümberkorraldamist läaviia, selle otsustamisel arvestatagu kogemustega, mis saavutatud möödunud kuue aasta kestes, et rahuldava juurest mitte hal- vema juure sattuda. Oleks soovitatav, et küsimuse puhul võetaks sõna võimalikult mitmelt, nihästi ühingu te kui maak. liitude tegelaste poolt.

J. R-o.

Kroonika.

Võimlemisõpetajate kongress.

Eeloleval kevadpühade vaheajal pee- takse Tallinnas III üleriiklik võimlemis- õpetajate kongress. Korraldajaks on see- kord Tallinna Õpetajate Seltsi võimle- missektsoon. Esialgul oli korraldajail kavatsus kongressi läinud jõuluvaheajaks kokku kutsuda, kuid et kongressiga ühenduses ka proovitunde kavatsetakse pidada, siis lükati kongress ettevalmis- tamise aja võitmise mõtte Lihavõtteks edasi. Praegu peetakse läbirääkimisi referentidega. m.

Matemaatika, füüsika ja kosmo- graafia õpetajate kongress.

Kongress korraldatakse Lihavõtte va- heajal Tartus kohaliste matemaatika õpe-

tajate kokkukutsel. Tallinnas peeti mate- maatika õpetajate koosolek mõtete vahe- tamise otstarbel tuleva kongressi töökava kohta ja moodustali Tallinna kongressi korraldamise abitoimkond h-radest Brüller, Hansen ja Kiivet. Sel kongressil tahe- takse suuremat tähelepanu pühendada füüsikale, kuna eelmistel kongressidel matemaatika esikohal püsis. — m.

Petserimaa Vene Õpetajate Liidu häälekandja.

Kuna läinud aastal Petserimaal Eesti ja Vene rahvusest õpetajad kumbki oma keskorganisatsioonide ümber koondusid, siis on Vene õpetajad selles maakonnas nüüd oma häälekandjat hakanud välja andma. „Meie hää!“ („Наш голос“) on

ta nimi. Esimene Nr. on 90 lehekülge schapirografeeritud käekirja suur. Häälekandja tahab olla Petserimaa Vene rahvusest õpetajate koondajaks, pedagoogi-

liste huvide õhutamaks, andes vastastikust informatsiooni, ja õpetajate aineliste huvide valvel seista.

—m.

Toimetusele saadetud uued raamatud.

C. Julius Caesar: Ajaloolised ülestähendused Gallia sõja üle. I. raamat (Commentarii de bello Gallico. Liber I.). Ladina keelest Eesti keelde tõlkinud P. Seeberg, Tartu ülikooli vanakeelte lektor ja Fr. Narusk, Eesti keele õpetaja Tartus. Kirjastus A.-S. „Varrak“ Tallinnas, 1293. Hind 80 marka.

A. Sipelgas: Punapäa-Roosa novellid. Venekeelse käsikirja järel tõlkinud O. Abroi. Kirjastus A.-S. „Varrak“ Tallinnas, 1923.

J. L. Perets: Aadam ja Eeva. Juudi keelest tõlkinud Esther Schilomirski. Kirjastus A.-S. „Varrak“ Tallinnas, 1923.

A. H. Tammsaare: Üle piiri. Kirjastus A.-S. „Varrak“ Tallinnas, 1923. Hind 150 marka.

Heinrich Lhotzky: Sinu lapse hing. Tõlkind Ateksander Kütt. Kirjastus A.-S. „Varrak“ Tallinnas, 1923. Hind 140 marka.

Eduard Vilde: Kogutud teosed I anne. Novellid I: Kurjal teel. Musta mantliga mees. II anne. Romaanid I. Teravad nooled. III anne. Novellid II: Lina-Mai ja teised jutustused. Kirjastus A.-S. „Varrak“ Tallinnas, 1923.

E. Tennmann: Kirik arenemiskäigul II. Kirjastus A.-S. „Varrak“ Tallinnas, 1923. Hind 40 marka.

D. Kaigorodov: Lindude riigist. Tõlkinud Ed. Schönberg. Kirjastus A.-S. „Varrak“ Tallinnas, 1923.

Esperanto alalt.

Esperanto kõrgemad asutused.

Viimaste valimiste järel on Esperanto keskorganisatsioonidesse järgmised isikud valitud, kes ühtlasi silmapaistvamad Esperanto tegelased:

Esperanto Keskkomitee:

Dr. Edmund Privat Genfist (üldine propaganda), Gabriel Chavet Pariisist (Rahvusvaheline asjandus), Prof. Dr. J. Dietterle Leipzigist (õpetus ja literatuur), R. Hromada Praagast (avalik informatsioon), Kenn Lyonist (Esperanto asjandus Ameerikas ja Idamaades), Page Edinburgist (Rahaasjandus).

Alaline rahvusliste seltside Esitajatekogu:

Aupresident, kindral Sebert Pariisist, President, John Merchaut Sheffieldist, Sekretäär, H. Edmonds Londonist.

Esperanto Akadeemia ja Keelekomitee.

President, Prof. Th. Gart Pariisist.

Abipresidendid: Gorsjean Maupin St. Mauricest (üldine sõnaraamat), Dr. Lippmann Leipzigist (Grammatika), Dr. Privat, Genfist (konkursid ja preemiad).

Keelekomitees on veel igal keelel üks esitaja; Soome keelte esitajana on praegu prof. Setälä.

Üleilmeline Esperanto Liit.

President, Ed. Stettler Bernist, Sekretäär, H. Jakob Genfist.

Alaline Kongressikomitee. President, J. M. Varden Edinburgist.

Esperanto ja naisliikumine.

Rahvusvahelise naisliikumise võimsaks arendamiseks ja rahvaste koostöö edendamiseks pacifistilisel alusel ning sõdade põhjuste uurimiseks saab Londonis 1924 a. kokkukutsutud üleilmeline naiskongress.

Kongressi ammetlikuks keeleks on tunnustatud Esperanto, ning on otsustud teda tarvitusele võtta ka kõikide naisorganisatsioonidevahelistes läbikäimistes. Estesperanto.

Naiste Töö ja Elu ja Käsitööleht

ainuke Eesti naiste ja kodude häälekandja ilmub kord kuus 16-ne leheküljelisena ühes lõikelehega. Leht maksab aastas 200 marka, pooles aastas 160 marka. Tellimisi võtavad vastu kõik postkontorid ja suuremad raamatukauplused. Toimetus ja talitus asub Tartus, Suurturg 2.

Naiste Töö ja Elu on Eesti naiste ja kodude vaimliseks virgutajaks ja ühendajaks ja sellepärast ei tohi ükski naine oma lehte jätta lugemata.

Käsitööleht on praktiliseks nõuandjaks nii käsitöö, kui ka majapidamis alal. Käsitöölehes ilmuvad moodid ja mustrid. Kaasas ilmuva lõikelehe kaudu saab moodide lõiked kätte.

Kuulutamine Naiste Töö ja Elus ja Käsitöölehes on kõige kasulikum, sest just see leht valgub perenaiste hulka, kes koduseks majapidamiseks kõik muretsevad. Kuulutuse lehekülj maksab 3000 mk.

Eesti ärksamad naised

lugege kõik oma lehte!

Ajakiri „LOODUS”

Ajakiri „Loodus“ seab omale eriliseks ülesandeks kodu tundmaõpimise, avades oma veerud eestkätt neile uurimistöõdele ja märkustele, mis aluseks võtnud kodumaa looduse. Sellepärast olgu ajakiri „Loodus“ kodus lugemislaual igal loodussõbral, sest ta on ainuke kohane avalduspaik igale eesti looduse harrastajale.

Ajakirjas „Looduses“ leiavad ruumi nii populaar — kui puhtteaduslike sisuga artiklid, kuid ta eelistab populaarteaduslike ilmega artikleid kui teavajaid teadusele ka neile lugejatele, kel puudub eriline ettevalmistus. Teiselt poolt peab ajakiri „Loodus“ otse kohuseks ruumi anda puhtteaduslikele artiklitele, alustades eestikeelset teaduslist kirjandust ja tutvustades äratõmmete abil neid ka välismail.

Ajakiri „Loodus“ on eriliselt koolides loodusloo, maateaduse ning matemaatika õpetajatele tarvilik.

Ajakirjast „Loodusest“ leiavad õpetajad rohkesti materjali koduma loodusnähtuste selgitamiseks.

Ajakirjast „Loodusest“ leiavas õpetajad peale teadusliku materjali veel oma alasse puutuvate raamatute ja kirjanduse arvustusi paremate asjatundjate sulest.

Ajakirja „Looduse“ veergudel vastab toimetuse kõigile tema eeskavas puutuvate huviküsimustele, mis lugijate ringkonnast toimetusele saadetud, püüdes neid seletada praegusaja teaduse seisukohalt.

Ajakirja „Looduse“ toimetuse koosseis on järgmine: peatoimetaja cand. rer. nat. J. Piiper, zooloogia professor; peatoimetaja asemik: cand. phys. H. Perlitz, teoreetiline füüsika dotsent; cand. chem. J. Annusson, prof. Tallinna tehnikumis; Dr. phil. nat. A. Audova, ülikooli stipendiaat; Dr. (Ph. D. Sc.) H. Bekker, geoloogia dotsent; cand. math. H. Jaakson, matemaatika dotsent; Dr. phil. nat. H. Kaho, taimefüsioloogia dotsent; M. Sc. P. Kogerman, organilise keemia dotsent; cand. rer. nat. A. Luha, geoloogia kabineti vanem assistent; cand. rer. nat. A. Mieler, geograafia kabineti vanem assistent; cand. phil. K. Ramul, filosoofia dotsent; stud. zool. Edv. Reinvald, zooloogia instituudi n. assistent; cand. math. D. Rootsman, astronoomia professor; mag. geogr. J. Rumma, geograafia kabineti assistent ja tegelik kodu uurimiste toimkonna tööde korraldaja; cand. math. G. Rägo, mehanika ja rehkendusmatemaatika professor; J. Sarv, matemaatika professor; mag. geogr. A. Tammekann, ülikooli stipendiaat; Dr. med. Valdes, patoloogia-instituudi professor; cand. phys. J. Villip, füüsika professor. Peale nende on ajakirja „Loodusele“ kaaastööd teinud ja edaspidi lubanud teha: prof. Dr. F. Hucholtz; dots. O. Daniel; Dr. K. Frisch; prof. Dr. phil. J. G. Granö; ornitoloog M. Härms; cand. geogr. E. Kant; stud. zool. J. Klein; stud. med. G. Kingisepp; dots. K. Koch; meteoroloogia observat. sünoptik V. Kurrik; direktor J. Käis; stud. dots. Lipman; stud. E. Leppik; prof. Dr. med. A. Lipschütz; stud. R. Livländer; Dr. med. S. Loeve; cand. chem. K. Luts; stud. geogr. J. Maide; stud. zool. H. Männik; stud. geogr. A. Parts; assist. A. Pohla; dots. H. Reichenbach; eradots. Edm. Spohr; assist. L. Teis-Poska; kapt. A. Thoom; cand. rer. nat. P. Thomson; prof. Dr. Wäisälä ja mag. A. Waga.

Ajakiri „Loodus“ ilmub 12 korda aastas, 6 numbert à 3 pg. ja 6 numbert à 4 pg. Tellimise hind 1 a. — Mk. 700.—; 1/2 a. — Mk. 350.—; 1/4 a.—Mk. 200.—. Tellimise raha võib ka postmarkides ette saata.

Ajakirja „Looduse“ tellimisi võtavad vastu kõik Vabariigi postkontorid ja K. Ü. „Loodus“, Vana tän. nr. 1 ja Rütli tän. nr. 9, Tartus.

Ajakirja „Looduse“ vanad aastakäigud on veel saadaval. 1922. aastakäik maksab Mk. 360.— ja 1923. a. — Mk. 700.—

K.-Ü. „Loodus“ Tartus.